

RAPPORT 237

Archeologische opgraving in de Kapittelzaal van Onze-Lieve-Vrouw-Geboortebasiliek te Tongeren

Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Verstraete & Vanhecke NV

Maxim Hoebreckx en Elke Wesemael
Juni 2015

ARON-RAPPORT 237

ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING IN DE KAPITTELZAAL VAN ONZE- LIEVE-VROUW-GEBOORTEBASILIEK TE TONGEREN

ONDERZOEK UITGEVOERD IN OPDRACHT VAN VANHECKE & VERSTRAETE NV

Maxim Hoebreckx en Elke Wesemael

Sint-Truiden
2015

Opgraving ☒		Prospectie ☐	
Vergunningsnummer:	2014/447		
Naam aanvrager:	Elke Wesemael		
Naam site:	Tongeren, Kapittelzaal (Onze-Lieve-Vrouwebasiliek)		

Colofon

ARON rapport 237 - Archeologische opgraving in de Kapittelzaal van Onze-Lieve-Vrouw-Geboortebasiliek te Tongeren. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Verstraete & Vanhecke NV

Opdrachtgever: Verstraete & Vanhecke NV

Projectleiding: Elke Wesemael

Uitvoering veldwerk: Elke Wesemael, Maxim Hoebreckx, Natasja Dewinter

Auteurs: Elke Wesemael, Maxim Hoebreckx

Bijdragen: /

Foto's en tekeningen: ARON bvba (tenzij anders vermeld)

Wettelijk depot: D/2015/12.651/20

*Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be
Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bvba mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van web-publicatie, druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook.*

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau
Diesterstraat 44, bus 201
3800 Sint-Truiden
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel/fax: 011/72.37.95

© ARON bvba, Archeologisch projectbureau, 2014.

Inhoudstafel

Inleiding	1
1. Het onderzoeksgebied.....	2
1.1 Algemene situering.....	2
1.2 Historische achtergrond.....	2
1.2.1. Beknopte historiek van Tongeren.....	2
1.2.2. Beknopte historiek van het onderzoeksgebied.....	5
1.2.2.1. Korte geschiedenis van de basiliek en het klooster.....	6
1.2.2.2. Geschiedenis van het klooster en de kapittelzaal.....	9
1.3 Vroeger archeologisch onderzoek.....	12
2. Het archeologisch onderzoek.....	13
2.1 Doelstelling.....	13
2.2 Verloop.....	14
2.3 Methodiek.....	14
3. Onderzoeksresultaten.....	15
3.1 Bodemopbouw en gaafheid van het terrein.....	15
3.2 De archeologische sporen en vondsten: Kapittelzaal (WP1).....	16
3.3. De archeologische sporen en vondsten: Keldertrap (WP2).....	19
3.4. Bouwhistorische opmerkingen.....	20
Conclusie.....	23

Bibliografie

Bijlagen

Bijlage 1: Administratieve gegevens
Bijlage 2: Lijst met afkortingen
Bijlage 3: Tijdstabel
Bijlage 4: Sporenlijst WP1
Bijlage 5: Sporenlijst WP2
Bijlage 6: Vondstenlijst WP1
Bijlage 7: Vondstenlijst WP2
Bijlage 8: Fotolijst WP1
Bijlage 9: Fotolijst WP2
Bijlage 10: Situeringsplan
Bijlage 11: Overzichtsplan WP1
Bijlage 12: Periodeplan WP1
Bijlage 13: Overzichtsplan WP2
Bijlage 14: Vergunningen

Inleiding

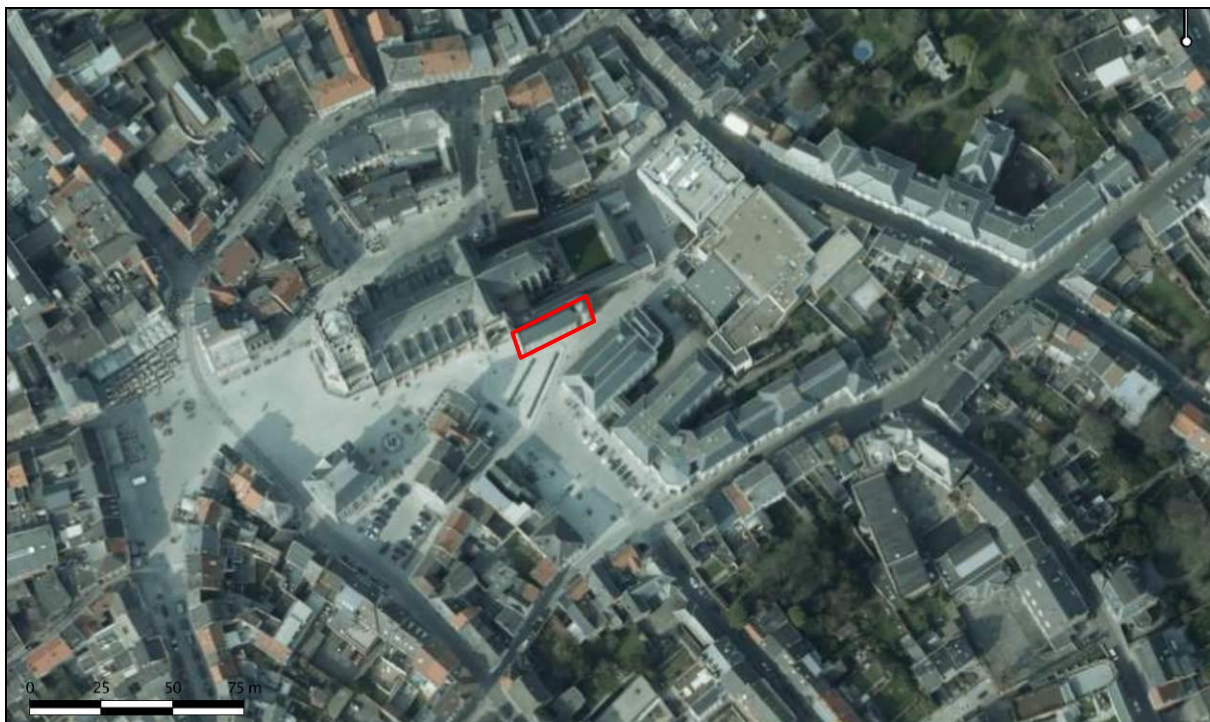
Tongeren, de oudste stad van België, is gelegen in het uiterste zuiden van de provincie Limburg, vlakbij de grens met de provincie Luik. De stad werd net voor het begin van de eerste eeuw van onze jaarrekening door de Romeinen gesticht op een kruispunt van landschappen en ecosystemen. De O.L.V.-Geboortebasiliek is bovendien met haar uitzonderlijk en complex bodemarchief een van de belangrijkste archeologische sites van Noordwest-Europa voor onze kennis over en de evolutie van het eerste christendom in Europa.

Afb. 1: Kaart van België met aanduiding van het onderzoeksgebied (bron: NGI 2001)

Van augustus 1999 tot augustus 2008 werd er in verschillende fases een grootschalig archeologisch onderzoek uitgevoerd in de basiliek door het VIOE, het *Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed*. Aanleiding was een grote restauratie aan de basiliek waarbij eveneens een vloerverwarming en 'museumkelder' zou aangelegd worden. Hierbij trof men hout- en steenbouw sporen aan van een luxueuze Gallo-Romeinse stadswoning uit de vroege en midden keizertijd, met bijkomend resten van een *basilica* uit de late keizertijd. Daarnaast vond men ook fundamente en vloerniveau 's terug van een Merovingische, Karolingische, Romaanse en een Gotische kerk, elk met diverse bouwfasen en een groot aantal begravingen.

Door de inrichting van de kelderruimte als een museumkelder onder de basiliek, zal de complexe geschiedenis van deze site naar een verhaal voor het publiek worden omgezet.¹ In het kader van dezelfde restauratie, wordt in de kloostergebouwen tegen de oostzijde van de O.L.V. Basiliek onder de naam '*dossier Romaanse kloostergang en kapittelgebouw, fase 3*' onder meer de bestaande keldertrap aangepast en verlengd, een bijkomende leiding voorzien in de zuidsacristie en wordt vloerverwarming aangelegd in de kapittelzaal. De werken onder het huidige vloerniveau van de kapittelzaal en heraanleg van de keldertrap vormden de aanleiding voor dit onderzoek.

Afb. 2. Kleurenorthofoto met aanduiding van het onderzoeksterrein (rood), schaal 1:1000 (Bron: Geopunt).

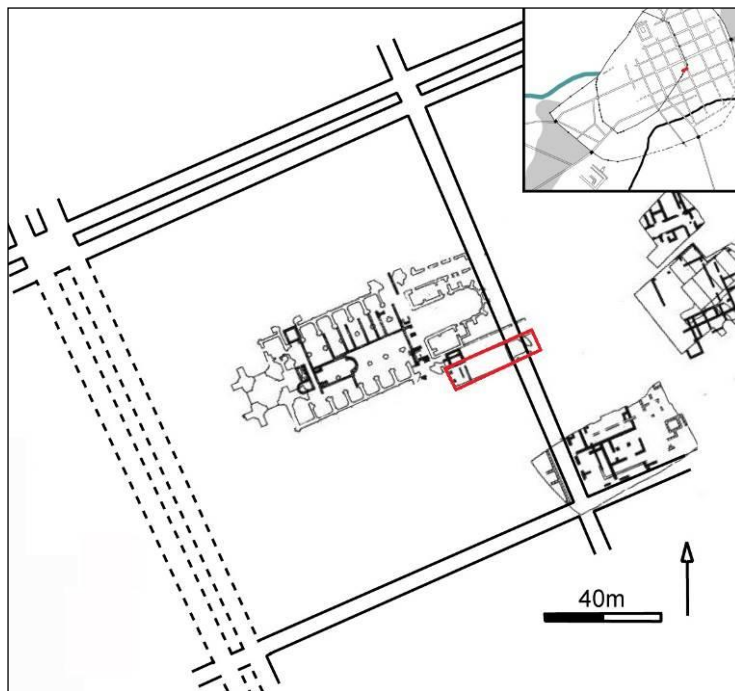
¹ Project in uitvoering (06-2015). Zie 1.2.2. *Historiek van het onderzoeksgebied* voor huidige stand van zaken.

1. Het onderzoeksgebied

1.1. Algemene situering

Tongeren is gelegen op de scheiding tussen Droog en Nat Haspengouw en op de waterscheidingslijn tussen het Maas en het Scheldebekken. De stad werd gesticht rond 15 v. Chr. en is sinds de Gallo-Romeinse periode bewoond geweest. Door het centrum van de stad liep de heirbaan van Bavay naar Keulen, en aan de voet van de heuvel liep de Jeker, een kleine, maar bevaarbare rivier.

Het onderzoeksgebied situeert zich in de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek, ten zuiden van de Romaanse kloostergang en wordt in het oosten en zuiden begrensd door de zogenaamde *Allée Verte*, een voetweg die de verbinding vormt tussen het Vrijthof en het Gallo-Romeins museum (Afb. 1). In de Romeinse periode was deze zone gelegen in het midden van een door straten omgeven Romeins woonblok of *insula*. Deze *insula* lag centraal in de stad, binnen de 2de-eeuwse Romeinse omwalling (Afb. 2). Een nieuwe, kortere stenen omwalling werd in de vierde eeuw aangelegd. Het tracé hiervan doorsnijdt het onderzoeksterrein. Langs de O.L.V. Basiliek ontwikkelt zich een bijhorend monasterium. De onderzoekslocatie maakte deel uit van dit klooster, en werd gebruikt als kapittelzaal en –kapel, een functie die ze bleef behouden tot het verdwijnen van de kanunnikenorde.

Afb. 3. Detail van de straten van de Romeinse insula waarop de Romeinse gebouwen waren ingeplant, met aanduiding van de huidige basiliek, de locatie van het onderzoeksgebied en eerdere opgravingen (Bron: REYGEL P. en WESEMAEL E. (2011), *Opgraving op het Vrijthof te Tongeren. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Technum NV en de Stad Tongeren (ARON Rapport 100)*, Sint-Truiden, p. 4.

1.2 Historische achtergrond

1.2.1 Beknopte historiek van Tongeren

Ten tijde van *Caesar* wordt de streek rond Tongeren bewoond door een Keltische stam, de *Eburones*. In zijn '*Commentarii de Bello Gallico*' vertelt *Caesar* over een nederlaag van zijn troepen nabij *Atuatuca* in 54 v. Chr. Het XIVe legioen, onder leiding van *Sabinus* en *Cotta*, werd verslagen door de *Eburones* onder leiding van *Ambiorix* en *Catuvolcus*. Lange tijd werd gedebatteerd of het *Atuatuca* van *Caesar*, gelegen ongeveer in het midden van het gebied der *Eburones*, dezelfde plek was als '*Atuatuca Tungrorum*', het huidige Tongeren, uit de Romeinse Keizertijd. Tegenwoordig wordt bij gebrek aan archeologisch bewijs voor een bewoningshorizont die uit de tijd van de '*Gallische Oorlogen*' stamt, aangenomen dat dit niet het geval is.

In 51 v. Chr. richtte *Caesar*, na enkele jaren van strafexpedities tegen verschillende Gallische stammen, de provincie *Gallia* op, waardoor de bewoners deel gaan uitmaken van het *Imperium Romanum*. De regio rond

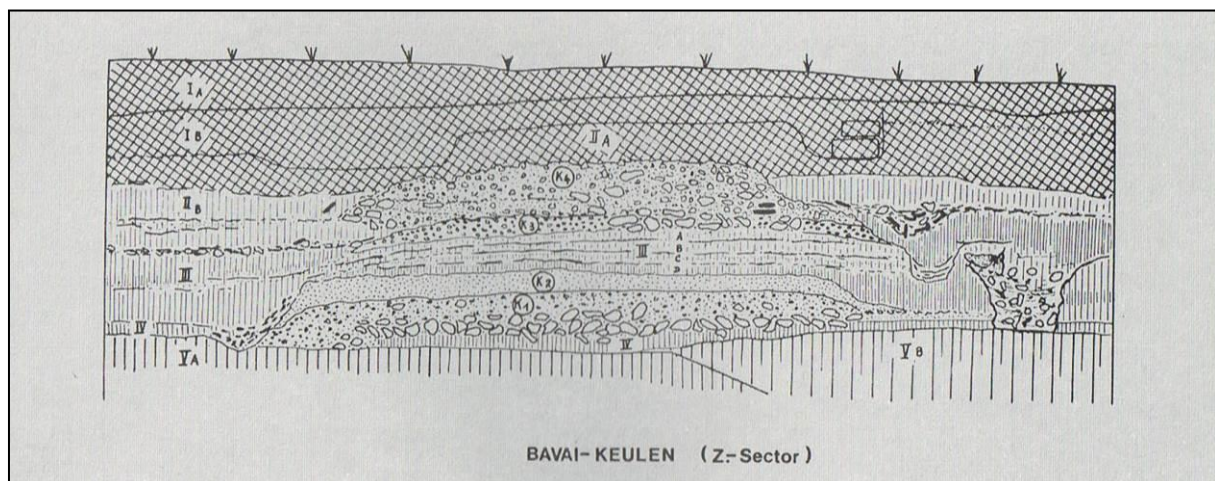
Tongeren werd na de Gallische Oorlogen opnieuw bevolkt door de *Tungri*, een stam die uit het over-Rijns gebied afkomstig was.

In 40 v. Chr. wordt de provincie toegewezen aan *Octavianus*, de latere keizer *Augustus*. De nieuwe provincie *Gallia Belgica* wordt ingedeeld in een aantal *civitates*, bestuurlijke districten, waaronder het woongebied van de *Tungri*, namelijk de *Civitas Tungrorum*, met als hoofdstad *Atuatuca Tungrorum*, het huidige Tongeren. De oudste archeologische lagen in Tongeren zijn militair van aard en zijn omstreeks 10 v. Chr. te dateren. Vermoedelijk werd het Romeinse leger in deze periode ingezet om een stad te creëren die als hoofdplaats voor de nieuwe *civitas* kon gaan dienen.

Mogelijk hebben de militaire campagnes van *Tiberius* en *Drusus* in *Germania* (4-9 n. Chr.) een stimulerende rol gespeeld in de ontwikkeling van *Atuatuca Tungrorum*, als een productiecentrum ter ondersteuning van de troepen die zich in het Rijngebied bevonden. De aantrekkingskracht die de aanwezigheid van het Romeins bestuur en het Romeins leger op de lokale bevolking uitoefende, maakte dat Tongeren vrij snel evolueerde naar een echte nederzetting. Een aarden wal met palissade en spitsgracht wordt aangelegd rondom de huizen in hout en leem (woonstalhuizen naar inheems model) die geschikt waren volgens het militair aangelegde dambordpatroon van rechte straten. Deze wegen waren echter nog onverhard en bijgevolg vaak moeilijk te onderscheiden.

Reeds ten tijde van *Claudius* (41-54 n. Chr.) wordt het wegennet aangepast en krijgen de straten van het dambordpatroon een bestrating met een eerste kiezellaag. Resten van dit Romeins stratennet werden onder meer aangetroffen ter hoogte van de Grote Markt, de Onze-Lieve-Vrouwe-sstraat, de Kloosterstraat, de Piepelpoel, het Vrijthof en de Wijngaardstraat².

De weg Bavay-Keulen werd toen bijvoorbeeld voor het eerst van een stenen wegbekleding voorzien. In deze periode werd ook een *forum* aangelegd. Onder meer onder de Onze-Lieve-Vrouwbasiliek (CAI 50370) en op het Stadhuisplein (CAI 50402) werden contexten met sporen van houtbouw opgegraven die dateren uit deze vroegste fase van de stad. De houten bouwrend van woonstalhuizen werd echter na één generatie vervangen door huizen in een meer Romeins-mediterrane stijl, d.w.z. hout-lemen constructies op horizontaal geplaatste funderingsbalken, afgewerkt met dakpannen, muurschilderingen en met een complexe indeling van kamers omheen een open binnenplaats (*atrium*).

Afb. 4: Doorsnede van de weg Bavay-Keulen. (Bron: Vanvinckenroye W. 1985: 38, Afb. 14)

In 69/70 n. Chr. slaat het noodlot echter toe: de stad wordt verwoest tijdens een opstand van de Bataven onder leiding van *Julius Civilis*. Hiervan getuigt een brand- en puinlaag die bij opgravingen zo goed als overal in het areaal van de toenmalige stad wordt teruggevonden.

Met *Vespasianus* (69-79 n. Chr.) breekt opnieuw een periode van rust aan en wordt de weer opgebouwde stadskern uitgebreid. Thermen, magazijnen en heiligdommen worden gebouwd en een aquaduct voorziet de

² Respectievelijk CAI 51831, 52193, 52191, 51789, en 52200 tot en met 52204.

stad van het nodige stromende water. Als gevolg van een wijziging in de organisatie van de provincies door *Domitianus*, behoort de *Civitas Tungrorum* vanaf het einde van de eerste eeuw n. Chr. tot het grondgebied van de provincie *Germania Inferior*. *Atuatuca Tungrorum* staat nog steeds mee in voor de bevoorrading van de troepen aan de Rijn.

De stad verkrijgt in de tweede eeuw het statuut van *municipium*³ en de eerste stenen omwalling van de stad (tweede helft tweede eeuw)⁴ wordt opgetrokken. Op diverse plaatsen in de Romeinse stad wordt in de tweede helft van de tweede eeuw opnieuw een duidelijke brandlaag aangetroffen. Deze wordt in de literatuur in verband gebracht met de uit historische bronnen bekende invallen van de 'Chauci' of 'Chatti' omstreeks 175 n. Chr. Het is mogelijk dat deze brand een bijkomende stimulans is geweest voor de bouw van de stadsmuur. De versterking van de stadswoningen zet zich in deze periode volop in.

In 275/76 n. Chr., na de moord op keizer *Aurelianus*, wordt Noord-Gallië getroffen door de belangrijkste Germaanse invallen tot dan toe. In onze streken bedreigen de *Franken* niet alleen Tongeren maar ook het omliggende villalandschap. Muntschatten, gevonden te Riemst, Eben-Emael en Koninksem, getuigen van de ernst van de situatie, en vele van de landbouwbedrijven worden in deze periode vernield of definitief opgegeven.⁵ Ook Tongeren wordt voor de derde maal door brand verwoest (275-276 n. Chr.).

Vanaf de herverdeling van de provincies tijdens de *tetrarchie* (285-313 n. Chr.) wordt de *Civitas Tungrorum* een deel van *Germania Secunda*, waarvan Keulen de hoofdplaats was. Trier, dat wegens zijn gunstige ligging in de Moezelvallei minder hard getroffen werd door de invallen, wordt vanaf nu de residentieplaats van een aantal keizers van het West-Romeinse Rijk. Als een onderdeel van de diepteverdediging worden de *burgi* en *castella* langs het hoofdwegenet opnieuw versterkt, tussenin worden wachttorens geplaatst; de steden en *vici* worden ommuurd. In de laatantieke periode ondergaan de stedelijke centra in Gallië grote veranderingen onder invloed van het defensief bouwplan van *Constantinus*.

Ook Tongeren ondergaat grote veranderingen in de eerste helft van de vierde eeuw. Tussen het eind van de derde eeuw en de eerste decennia van de vierde eeuw wordt een nieuwe kleinere stadsmuur aangelegd, wat de stedelijke topografie ingrijpend veranderde. Op basis van de bouwstijl, met een groot aantal ronde torens, en een C14-datering van de fundering, wordt de constructie van de muur onder *Constantinus* geplaatst⁶. Dat het christelijk geloof omtrent deze tijd zijn intrede doet in de stad, wordt aangetoond door de christelijke graven die werden aangetroffen in het noordoostelijke grafveld en onder de basiliek. De stad kent ook het statuut van bisschopszetel met de aanwezigheid van *Sint-Servatius*, de bisschop van de *Tungri*. Bij opgravingen op verschillende plaatsen in de stad kon men vaststellen dat de stenen bebouwing die buiten de nieuwe muur viel, in de laat-Romeinse periode systematisch werd gesloopt en gebruikt voor de bouw van de vierde-eeuwse muur. Niet alleen bij de bouw van de muur werd ouder bouw materiaal hergebruikt; ook om het bestaande stratenet te vernieuwen werd puin gerecycleerd. Het wegennet binnen de muren verschilde niet wezenlijk van dat uit de voorgaande periodes. De vierde-eeuwse ophogingen en herstellingen zijn wel goed herkenbaar omdat niet langer maasgrind maar allerlei steenslag en dakpannen werden gebruikt.⁷ Van deze muur werden onder meer onder de Onze-Lieve-Vrouwbasiliek (CAI 50370 en CAI 151356), het Vrijthof (CAI 51771) en bovenaan de Wijngaardstraat (CAI 51948, 51945) sporen teruggevonden. Hoewel van deze muur geen bovengrondse resten bewaard gebleven zijn, is zijn tracé goed gekend (Zie Afb. 9).

De eerste helft van de vierde eeuw was een relatief veilige en rustige periode, wat zich te Tongeren, en verschillende andere centra, weerspiegelde in een bloeiperiode die ongeveer een halve eeuw duurde. In deze periode groeit de bevolking terug aan en worden sommige villadomeinen terug bewoond. Aan deze rust komt een einde wanneer de Franken in 355 n. Chr. de Rijn oversteken en de Romeinse overheid de grootste moeite heeft het gezag te handhaven en orde op zaken te stellen. Over het verdere verloop van de geschiedenis van Tongeren op het eind van de vierde en in de vijfde eeuw, zwijgen de antieke bronnen. Helaas is voor deze

³ De term werd gebruikt voor een stad die bij het Rijk was ingelijfd. De burgers van een *municipium* bezaten het (beperkte) Romeinse burgerrecht, maar behielden tegelijk hun zelfstandig bestuur, uitgezonderd rechtspraak en buitenlandse politiek.

⁴ <https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/RELT/3/RELT003-002.pdf>

⁵ VANVINCKENROYE, W. (1985) *Tongeren Romeinse stad*, Tiel, p. 63.

⁶ VANDERHOEVEN, A. ET AL (2002) 'Tongres', In: N. GAUTHIERK, B. BEAUJARDK, F. PRÉVOT (eds.), *Topographie Chrétienne des cites de la Gaule. Des origines au milieu du 8e siècle*, 12, pp. 83-84; C14: 260 ± 50 AD.

⁷ VANVINCKENROYE, W. (1985), pp. 67.

periode, waarin we bijna volledig op archeologische gegevens zijn aangewezen, de informatie erg beperkt. De archeologische bronnen bestaan voornamelijk uit graven, losse muntvondsten en uit radjes-*sigillata*, voornamelijk afkomstig van verspreide losse vondsten en uit enkele opgravingen. De bevolking lijkt aan de hand van deze schaarse gegevens erg te zijn teruggelopen maar blijft desalniettemin aantoonbaar tot in de eerste decennia van de vijfde eeuw.⁸

In de vijfde eeuw n. Chr. verliest *Atuatuca Tungrorum* zijn positie van administratief en militair centrum aan Maastricht. Welke rol Tongeren heeft gespeeld in de vroege middeleeuwen is, spijs en zeldzame vondsten uit de Merovingische periode (vijfde - zevende eeuw), niet duidelijk. Aan het einde van de vijfde eeuw was Keulen⁹ het machtscentrum van het koninkrijk van de Ripuarische Franken geworden. Keulen was de voormalige hoofdplaats van de provincie *Germania Secunda* en een belangrijke bisschopstad. We kunnen ervan uitgaan dat de invloed van de Ripuarische Franken zich ook over het grootste deel van de *civitas Tungrorum* uitstreekte.

Aan de hand van de spreiding van aardewerk- en muntvondsten, kan een teruglopende bewoning in de stad aangetoond worden tot in de eerste decennia van de vijfde eeuw. Hetzelfde beeld geldt op de grafvelden ten zuidwesten en ten noordoosten van de stad. Het aantal graven wordt naar het begin van de vijfde eeuw schaarser. Ze worden bovendien ook minder rijk op het gebied van bijgaven.¹⁰ Afgezien van deze vondsten uit het begin van de vijfde eeuw zijn er zeer weinig materiële resten uit de Merovingische periode teruggevonden. In deze periode wordt wel een eerste kleine, stenen kerkgebouw opgericht onder de huidige Onze-Lieve-Vrouwbasiliek (CAI 50370). Op de grafvelden komen geen zesde eeuwse (of latere) graven voor en tot nu toe werd ook nergens ander binnen of nabij de stad een vroeg-Merovingisch grafveld vastgesteld. Pas in de zevende eeuw zien we in de stad, voor de oudste kerk onder de huidige Onze-Lieve-Vrouwbasiliek, een eerste klein grafveldje ontstaan.

Het is pas in de daaropvolgende Karolingische periode dat de stad opnieuw in het licht van de historie trad met de bouw van een nieuwe kerk en de stichting van een kapittel van kanunniken. Dat alles gebeurde steeds op de plaats van de huidige O.L.V.-basiliek in wier omgeving ook de Sint-Maternuskapel en het oude bisschopshuis hebben gestaan. Het centrum van deze kerkelijke aanhorigheden (*monasterium*), eertijds omgeven door een primitieve omheining, zou de kern vormen van de latere stadsontwikkeling.

Tongeren, een van de 'Goede Steden' van het Luikerland, werd in 1677 bijna volledig platgebrand door de troepen van Lodewijk XIV. Deze brand staat bekend als 'De grote brand van Tongeren' en vond plaats in de nacht van 28 op 29 augustus 1677. Hoewel alle partijen de neutraliteit van het prinsbisdom Luik hadden gewaarborgd, werd de stad door de Fransen bezet als een onderdeel van het *Beleg van Maastricht*¹¹. In enkele uren tijd werden 500 huizen in de as gelegd, evenals het stadhuis en de kamers van de ambachten en van de schuttersgilden. Ook de Onze-Lieve-Vrouwekerk, de Sint-Niklaaskerk en de kerken en kloosters van de Jezuïeten en de Celestijnen vatten vuur. In de daarop volgende dagen kwamen nog verschillende keren groepen soldaten terug en gingen bijkomend nog een honderdtal huizen in vlammen op. Na de 'Grote brand' herstelde de stad slechts moeizaam.

1.2.2 Beknopte historiek van het onderzoeksgebied

Om het onderzoeksgebied in een ruimer historisch kader te kunnen plaatsen, bespreken we in de eerste instantie kort de geschiedenis van de O.L.V. Basiliek en het bijhorende klooster. Vervolgens wordt meer gedetailleerd ingegaan op de geschiedenis van het kloostergedeelte dat aan de oostzijde tegen de basiliek gebouwd werd. Hiervoor wordt voornamelijk gebruik gemaakt van twee studies die in het kader van de restauratie van de Romaanse kloostergang en kapittelgebouw werden uitgevoerd. Het betreft

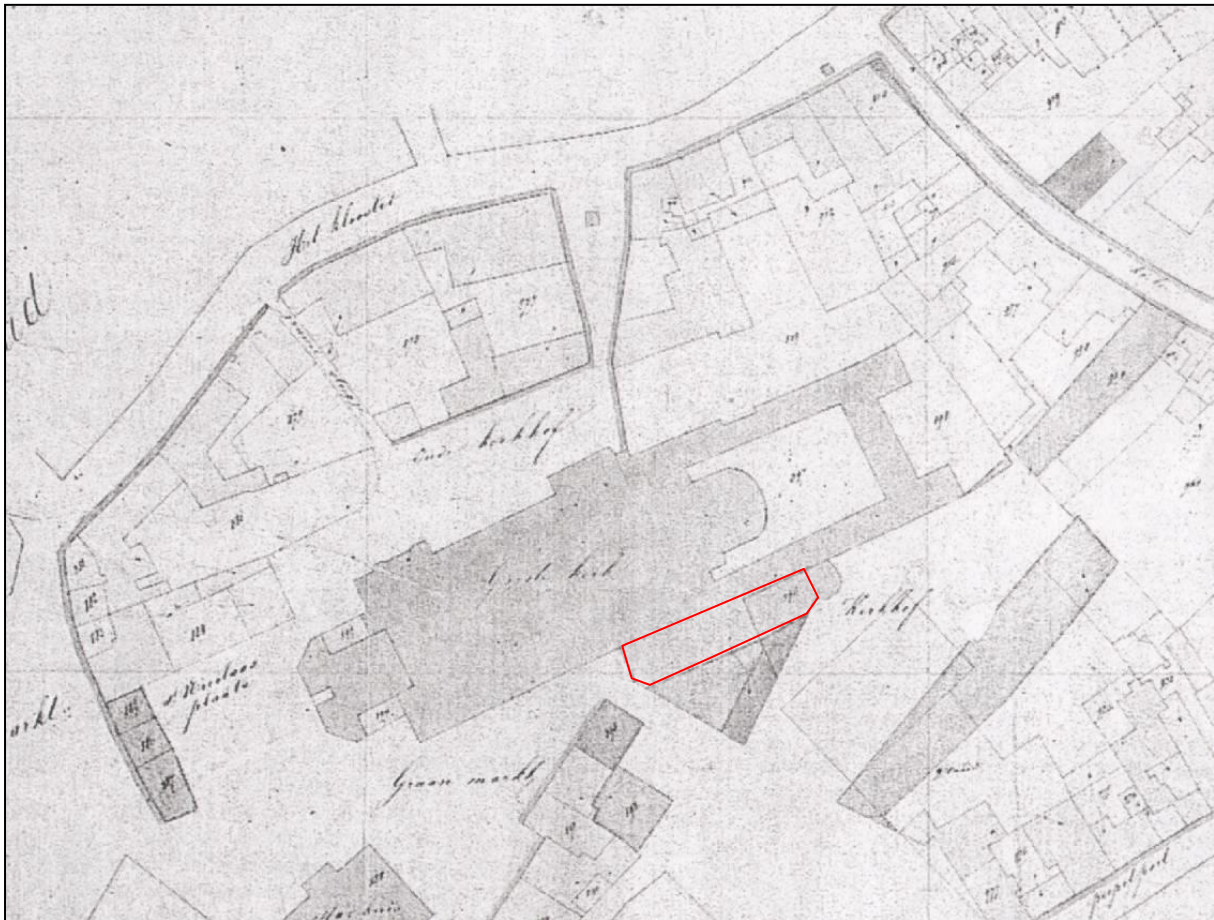
⁸ VANDERHOEVEN, A. ET AL (2002), pp. 84-85.

⁹ Keulen werd door de Franken ingenomen in 457.

¹⁰ VANDERHOEVEN, A. ET AL (2002), pp. 83-85.

¹¹ Frans- Hollandse oorlog (1672-1678) die Lodewijk XIV voerde tegen Spanje en de Verenigde Provinciën.

naast een bouwhistorische nota uitgevoerd door *architectenbureau Janssen bvba*¹² ook het bouwhistorisch onderzoek van de Romaanse toren, uitgevoerd door *Caroline Vandegehuchte*¹³.

Afb. 5: Kaart van het primitief kadaster uit 1829, schaal onbekend (Bron: SAT kaartencollectie).

1.2.2.1. Korte geschiedenis van de basiliek O.L.V-Geboorte en het klooster

Het bodemarchief onder de basiliek bevat sporen van twintig eeuwen continue bewonings- en kerkgeschiedenis. Het onderzoeksgebied situeerde zich binnen de stadsmuur uit de tweede eeuw van Tongeren en maakte zo deel uit van de Romeinse stad. Op basis van eerder archeologisch onderzoek en het gekende Romeinse dambordplan van de stad, was de zone gelegen in het midden van een *insula*.¹⁴ Onder de basiliek strekte zich in de Gallo-Romeinse tijd een grote, luxueuze Romeinse stadswoning uit. De woning dateert uit de 2de eeuw en kende drie bouwfases vooraleer ze in de 3de eeuw afbrandde. Talrijke fragmenten van wandschilderingen en resten van *hypocausta* getuigen van de rijkdom van deze woning.¹⁵ De Romeinse stadswoning werd in de 4de eeuw aangevuld met de bouw van een ruime Romeinse *basilica* (vergaderzaal), met een identieke oriëntatie als de huidige kerk. Het betreft een rechthoekige zaalbouw met een apsis, die werd opgegraven onder de kruising en de middenbeuk van de huidige kerk. Mogelijk gaat het om een Romeins gebouw met openbare functie, gebouwd in de onmiddellijke nabijheid van de verkorte, 4de-eeuwse omwalling. De *basilica* werd waarschijnlijk opgericht na de bouw van deze laat-Romeinse stadsmuur, die gedeeltelijk doorheen de resten van de stadswoning aangelegd werd en ook het eigenlijke onderzoeksterrein doorsnijdt.¹⁶

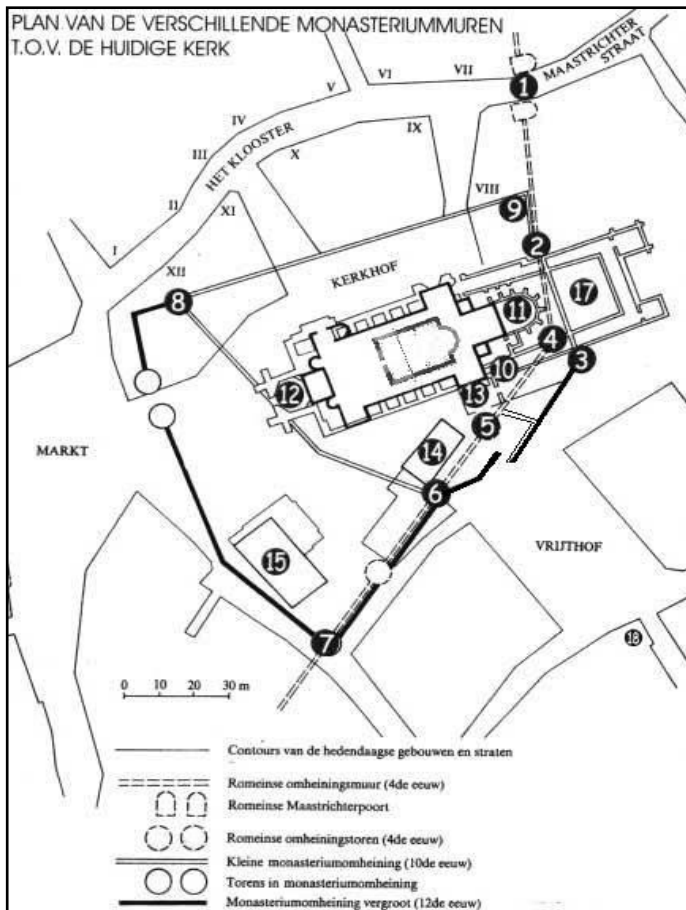
¹² JANSSEN, M. (1997) 'Masterplan voor de restauratie en publieke ontsluiting van – Kruisgang, kapittelgebouw en ondergrond- van de O.-L.-V.-geboorte Basiliek van Tongeren', in: *Bouwhistorische nota naar aanleiding de restauratie van de OLV-basiliek, dossier Romaanse kloostergang en kapittelgebouw, fase 3 restauratie interieurs, conservering kerkschat en scenografische installaties*.

¹³ VANDEGEHUCHTE, C. (2011) *Bouwhistorisch onderzoek van de "Romaanse toren" aan de kloostergang van de basiliek van Tongeren.*

¹⁴ REYGE, P. en WESEMAEL, E. (2011) *Opgraving op het Vrijthof te Tongeren. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Technum NV en de Stad Tongeren (ARON Rapport 100)*. Sint-Truiden. p. 4.

¹⁵ MAERTENS, J. ET AL (2007) 'Archeologische opgravingen O.L.V. Basiliek te Tongeren'. *Geotechniek* 4.

¹⁶ https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoed/node/dibe_relict.37186/teksten/teksten/tonen

Afb. 6: Hypothetische reconstructie van de loop van de vierde eeuwse Romeinse stadsmuur (stippellijn), de 10de eeuwse monasteriummuur (wit) en deze uit de 12de eeuw (zwart) (VAN RECHEM, H. (2003), p.20)

kerkfase.²⁰ Vermoedelijk is er een verband tussen de oprichting van het monasterium en deze bouwphase, waarbij de site aangepast werd om een klooster en omwalling te integreren, al ontbreekt hiervoor sluitend bewijs.

Volgens Regino van Prüm werd Tongeren in 881 n. Chr. door de Noormannen aangevallen, waarbij de stad werd geplunderd en in brand werd gestoken. Weliswaar werden tot nog toe van deze vernielingen of brand geen sporen aangetroffen, ook niet tijdens de recente opgravingen in de O.L.V. basiliek. Tongeren komt ook niet voor op de lijst van kapittelkerken die door bisschop Ricarius (eerste helft 10de eeuw) moesten worden heropgebouwd na de verwoestingen door de Noormannen.

De ruimte tussen de kerk en de noordelijke omheiningmuur werd als kerkhof gebruikt. Gelijktijdig met de bouw van de romaanse kerk (begin 12de eeuw) en kloostergang wordt de omwalling van de versterking in westelijke richting uitgebreid. Ondertussen was rondom de marktplaats een handelsnederzetting ontstaan. De bebouwing bakende een driehoekig marktplein af dat aan de oostzijde begrensd was door de monasteriummuur.

Rond 1100 startte de bouw van een nieuwe, Romaanse kerk, een driebeukig gebouw met rechte westgevel, een transept en een rechthoekig koor.²¹ Ten oosten van de kerk bevond zich het voormalige klooster.

De laat-Romeinse *basilica* zal de voorganger blijken van een rijke traditie van kerkenbouw op eenzelfde locatie. In welke toestand de *basilica* zich bevond toen in de 6de eeuw (tussen 530 en 580) een Merovingische eenbeukige kerk werd gebouwd, weten we niet, maar het hergebruik van de apsis en de vloer in deze vroegmiddeleeuwse kerk doen vermoeden dat het gebouw er nog grotendeels stond.¹⁷ De westgevel en mogelijk ook de apsis van de Merovingische kerk werden hergebruikt en geïntegreerd in de bouw van een bredere, eenbeukige Karolingische kerk (9de eeuw).

In de negende of tiende eeuw werd eveneens een kapittel opgericht (zie beneden). We weten ook dat de eerste muur, die het *monasterium*, de kerk en de Sint Maternuskapel omsloot, uit de tiende eeuw dateert.¹⁸ Deze maakte vermoedelijk gebruik van de Romeinse toren naast de kapittelzaal als fundering, al bestaat hier discussie over.¹⁹ In diezelfde periode, tussen de tiende en elfde eeuw werden er ook bouwwerken uitgevoerd aan de kerk. Tot deze periode horen de monumentale funderingen onder de huidige zijbeuken. Deze kerk was aanvankelijk éénbeukig en voorzien van steunberen, maar werd dan gedeeltelijk afgebroken. Op de resten van de muren werden pijlers opgericht en de kerk werd verbreed met zijbeuken. De apsis onder het huidige koor hoort wellicht bij deze

¹⁷ ERVYNCK, A., VANDEVORST, K. & OOMEN, E. (2014) *Onze-Lieve-Vrouw Basiliek Tongeren* (<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/37186>).

¹⁸ VAN DEN HOVE, P. e.a. (2002) 'Het archeologisch onderzoek in de O.-L.-V.-basiliek van Tongeren. Fase 1: 1999-2001', *M&L* 21/4, p. 22-23.

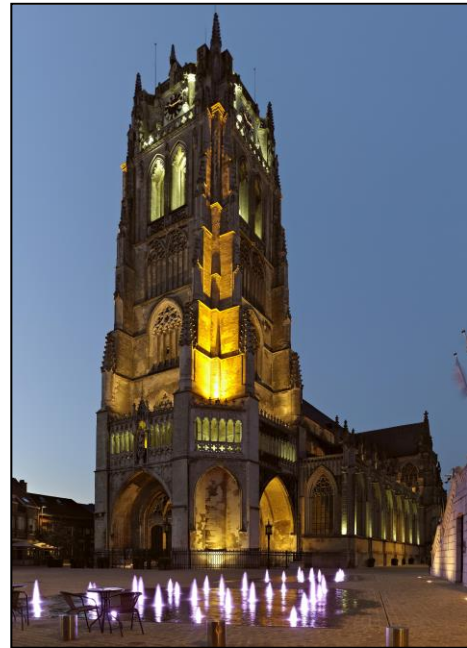
¹⁹ REYGEL, P. & WESEMAEL, E. (2010), p. 11.

²⁰ VAN DEN HOVE, P. e.a. (2002), p. 15-17.

Waarschijnlijk bestond het oorspronkelijk uit vier vleugels waarvan de westelijke verdwenen is bij de bouw van het huidige koor. Op basis van stilistische gegevens kan het klooster gedateerd worden tussen 1146 en 1164. Reeds vanaf de bouw van het eerste monasterium vormden binnenhof en omliggende kloostergang het wezenlijke centrum waar rond het klooster was opgebouwd en kanunniken leefden. In de 13de eeuw wordt het gemeenschapsleven opgegeven en vestigen de kanunniken zich in eigen woningen, ten noorden van het kerkhof en de omheiningsmuur.

Historische bronnen beschrijven dat de graaf van Loon in 1180 de stad innam en zwaar toetakelde. Ook de kerk had hieronder te lijden. In 1213 belegerde de hertog van Brabant de stad. De verwoestingen uit deze laatste periode kunnen de reden geweest zijn om te beginnen met de bouw van de huidige gotische kerk. De bouw van de gotische Onze-Lieve-Vrouwbasiliek werd volgens een archiefbron in 1240 gestart, wat wordt bevestigd door de C14-datering van mortel uit de fundering van het koor. De

bouwenmerken van de verschillende kerkdelen tonen ook aan dat men met de aanleg van het zuidelijke deel van de dwarsbeuk en het koor begonnen is. Het noordelijke deel van het transept is later gebouwd, in de tweede helft van de 14de eeuw. Ook het schip werd toen gebouwd. Archiefbronnen tonen aan dat de bouw van de toren pas startte in 1442, ongeveer twee eeuwen na het begin van de gotische werkzaamheden. Dit toont aan dat er sprake was van een zeer geleidelijke opbouw en afbraak van de kerk.²² De kerk zelf zou pas vervolledigd geweest zijn in de zestiende eeuw. De toren zelf werd nooit volledig afgewerkt, de spits ontbreekt wat deels het monumentale karakter van de toren bepaalt (Afb. 7). Doorheen de eeuwen zijn wel verschillende houten constructies op de toren gestaan.

Afb. 7: De basiliek in zijn huidige vorm
(www.onroerenderfgoed.be)

Bij de bouw van de gotische kerk verdwijnt de versterking van het *monasterium*, en ook de vierde eeuwse omwalling wordt thans volledig afgebroken; het materiaal wordt gebruikt voor de bouw van de nieuwe stadsmuur. De noordelijke omheiningsmuur van het versterkte *monasterium* blijft wel nog geruime tijd als kerkhofmuur fungeren.

In 1677 werd het dak en interieur zwaar beschadigd bij de hierboven vermeldde brand. In 1797 werd het kapittel opgeheven onder invloed van de hervormingen na de Franse revolutie. Tussen 1798 en 1800 werden de inboedel en eigendommen van de kapittelkerk openbaar verkocht.²³ De kerk zou tot 1802 niet meer gebruikt worden voor diensten.²⁴ In 1803 werd onder bevel van de burgemeester de Sint-Maternuskapel afgebroken.

Onder leiding van Joseph Jonas Dumont werd van 1846 tot 1859 een restauratiecampagne uitgevoerd. Zowel buiten als binnen werden delen van het steenwerk vervangen. Het zuidportaal werd heraangelegd nadat het aangrenzende kapittelhuis werd ingekort (zie beneden). Ook het noordoostelijke portaal is niet meer origineel en het interieur werd aangepakt. De renaissance-glasramen werden gerestaureerd en er werden enkele nieuwe glaspartijen toegevoegd. Deze restauratie werd opgevolgd door een tweede grote restauratiefase vanaf 1869.²⁵

De O.L.V.-Geboortekerk werd vereerd met de titel van *Basilica minor* door de pauselijke bulle in 1931. Ze is een beschermd monument door koninklijk besluit van 21 september 1936.²⁶

²¹ *Idem*, p22-23.

²² ERVYNCK, A., VANDEVORST, K. & OOMEN, E. (2014).

²³ JANSSEN, M. (1997), p. 69.

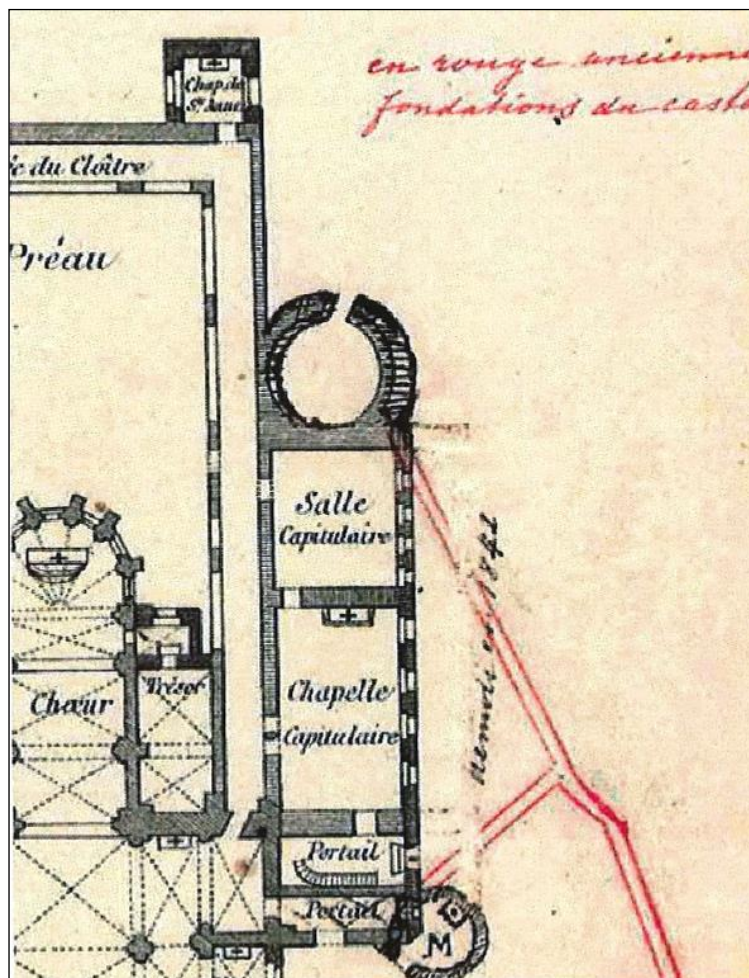
²⁴ ERVYNCK, A., VANDEVORST, K. & OOMEN, E. (2014).

²⁵ *Ibidem*

²⁶ JANSSEN, M. (1997), p. 36.

worden indiceert alvast dat er sprake was van een Romaanse kapel. Het 'repareren' indiceert ook dat deze zich al op zijn huidige locatie bevond.

Nadat in 1213 het handelscentrum en monasterium door hertog Hendrik I van Brabant werden verwoest, voorzag men Tongeren van nieuwe stadswallen (1260-1264). Bij de wederopbouw van het klooster doorbrak men daarom de overbodig geworden monasteriummuur in oostelijke richting en werd de kruisgang uitgebreid. Omstreeks het midden van de 13de eeuw besloten de kloosterlingen ook om het gesloten gemeenschapsleven op te geven en vestigden ze zich in twaalf huizen die ze lieten optrekken ten noorden van hun kerk. Deze traditie werd door de eeuwen voort gezet en droeg in grote mate bij tot het huidige stadsbeeld in het centrum. Tegenwoordig kunnen we boven aan de Maastrichterstraat nog twaalf statige kanunnikenhuizen bewonderen. De lokalen op de verdieping boven de kruisgang raakten zo hun woonfunctie kwijt, maar de kapel en de kapittelzaal die in de zuidelijke aanbouw waren ondergebracht bleven wel in gebruik.³²

Afb. 9: Grondplan na de restauratie, door werfleider Genin (Bron: Vandegehuchte C. (2011) Bouwhistorisch onderzoek Romaanse toren. De in 1841 afgebroken zuidvleugel staat in het rood aangegeven. Ook de , p. 17).

In 1799 werd het kapittel opgeheven onder invloed van de hervormingen na de Franse revolutie. Tussen 1798 en 1800 werden de inboedel en eigendommen van de kapittelkerk openbaar verkocht.³³ De functie van het gebouw veranderde. Bij de verkoop van het perceel door de kerkfabriek aan de stad in 1841 werd op de akte gemeld dat het gebouw dienst deed als "*remise au corbillard*", wat zich vertaalt als "opslagplaats voor de lijkkoets". De aankoop van dit pand was gericht op het verbeteren van de doorgang op het Vrijthof. Als gevolg werd de zuidvleugel van de kapittelzaal, de hierboven al vermelde kapittelzaal afgebroken.

Volgens een opmetingsplan uit 1846 (Afb. 7), opgesteld door architect Dumont, strekte het kapittelgebouw zich westelijk uit tot voor het huidige zuidportaal van het transept. Op een tekening wordt de zuidgevel afgebeeld met elf traveeën en had het gebouw twee bouwlagen met gotische vensters. Van west naar oost volgden achtereenvolgens: een kerkportaal, de voorhal van de kapel, de kapittelkapel, de kapittelzaal en aansluitend de Romaanse omwallingstoren.³⁴ Niet zichtbaar op deze tekening is de kapittelschool, die zich ten zuiden van de kapittelzaal bevond en in 1841 werd afgebroken. Op het kadasterplan van 1829 (Afb. 5) en het grondplan uit 1846

(Afb. 9) is dit driehoekig perceel nog aangegeven. De zuidoostzijde liep parallel met de monasteriummuur. De aanduiding van deze muur op het kadasterplan doet vermoeden dat deze dienst deed als zijmuur van de

³² JANSSEN, M. (1997), p. 46-47.

³³ *Idem*, p. 69

³⁴ *Idem*, p. 55.

school. Over het uitzicht van de kapittelschool is verder niets geweten. Bij de opgravingen in 1994 kwamen geen sporen tevoorschijn van dit gebouw.³⁵

Gedurende de tweede helft van de 19de eeuw en de 20ste eeuw werd de basiliek nog meermaals verbouwd. Ook de kapittelzaal onderging hierdoor wijzigingen (Afb. 4). In 1867 werd het kapittelgebouw met drie traveeën ingekort voor de oprichting van een neogotisch zuidportaal aan het transept. Het toenmalige kerkportaal en de vestibule van de kapittelkapel verdwenen, en men richtte een neogotische westgevel op die sterk leek op de verdwenen gotische westgevel. In de eerste en tweede travee, in de voormalige kapittelkapel, bouwde men een nieuw portaal met neogotische gewelven, die refereerden naar de gotische gewelven in het afgebroken portaal. Men bracht een trap aan en integreerde in de nieuwe ruimte de oude doorgang met een middenzuil tussen kapel en kruisgang. Opdat de nieuwe hal als tochtsas zou kunnen functioneren, werd de toegang naar de kruisgang gedicht door middel van een neogotisch deurgeheel. Onder deze nieuwe hal groef men een kelder uit voor de bewaring van miswijn.

De muur tussen kapel en kapittelzaal werd gesloopt zodat een catechismuslokaal van zes traveeën ontstond.

In de zuidelijke muur van de pandgang, net ten westen van de Romaanse kapittelzaal bevinden zich twee blindnissen, afgedekt door mijterbogen en steunende op drie kolommen. Deze zijn voorzien van een sokkel en knopkapiteel in fel verweerde ijzerzandsteen. Het materiaal komt overeen met de Romaanse elementen, maar de stijl van de knopkapitelen is eerder vroeg-gotisch.³⁶ Op het opmetingsplan is geen spoor terug te vinden van deze nissen.

In 1953 werd in dit vertrek de huidige schatkamer ondergebracht en werd de deur tussen de kapittelzaal en kruisgang gedicht met een oude grafsteen.³⁷

Afb. 10: Zicht op de Kapittelzaal in 1880 (bron: beeldenbank Tongeren).

³⁵ PAQUAY, J. (1935) *Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg* 49, p. 168-174.

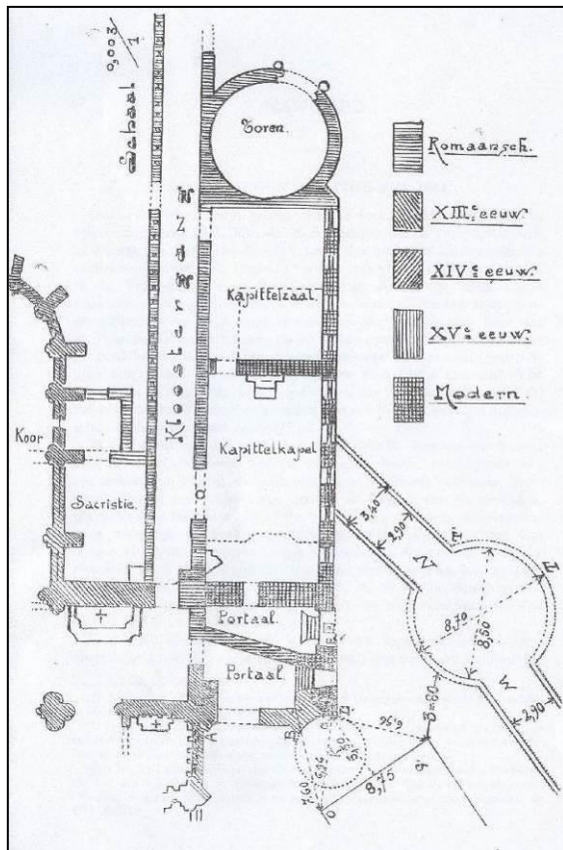
³⁶ *Idem*, p. 77.

³⁷ *Idem*, p. 47, 67, 70-72.

1.3 Eerder archeologisch onderzoek

De zone die de basiliek van Tongeren beslaat, en haar directe omgeving, is sinds de Gallo-Romeinse periode ca. 2000 jaar ononderbroken in gebruik geweest en kent bijgevolg een enorme hoeveelheid aan sporen van bewoning, economische activiteit en religieus leven. Sinds 1893 hebben verschillende opgravingen plaatsgevonden in en rond het onderzoeksgebied. Deze zullen we kort overlopen.

Al in de Middeleeuwen werd aandacht besteed aan het bodemarchief onder de basiliek. Bij de bouw van de gotische kerk, in 1240, vond men onder de romaanse resten oudere fundamenten die men toen als de eerste St. Servatiuskerk beschouwde.³⁸

Afb. 11: Opgravingsplan uit 1893 door F. Huybrigts en G. Frère. (Bron: Paquay J., 1934: plaat 1)

De eerste opgraving in de moderne zin van het woord vond plaats in 1893 op het vrijthof en werd uitgevoerd door F. Huybrigts en G. Frère (Afb.11). Hier ontdekte men de toren van de laat-Romeinse stadsmuur uit de vierde eeuw. Deze ronde toren had een doormeter van 8,7m en muren van 2,5 meter dik. Verderop werd eveneens een deel van de monasteriummuur aangetroffen die reeds beschreven werd door Driesen en Guyot.³⁹ Dichtbij de voorgevel van het huis 'het Yserken' en voor het zuidportaal van de basiliek werden ook resten van een ronde toren met roze mortel gevonden, die volgens de opgravers de Sint-Maternuskapel moest zijn.⁴⁰

In 1912, bij de aanleg van een heteluchtverwarming onder de vloer van de basiliek, werden er resten van een *apsis* in 'Romeinse stijl' gevonden.⁴¹

Breuer en Vandeweerd voerden in 1934 een opgraving uit op het Vrijthof waarbij ze de vierde eeuwse toren, fundamenten van de kapittelzaal, Romeinse muren en een vloer vonden. Naast andere middeleeuwse muren zouden zij, net als Huybrigts en Frère, resten van de vermeende Sint-Maternuskapel gevonden hebben, deze keer gelegen tegen de hoek van de kapittelzaal.⁴²

In 1960 vond B. Geukens een Romeinse muur onder de noordelijke zijkapellen. Deze had echter een andere bouwstijl dan de *apsis* en dateerde waarschijnlijk uit de 4de eeuw.⁴³

In 1994-1995 werd de zone op het Vrijthof verder onderzocht door A. Vanderhoeven en G. Vynckier (*Instituut voor het Archeologisch Patrimonium, IAP*). Hierbij werden muurresten gevonden, waarschijnlijk te verbinden

³⁸ VAN DEN HOVE, P., VANDERHOEVEN, A., VYNCKIER, G. (2002) *Het archeologische onderzoek in de O.L.V.-Basiliek van Tongeren. Fase 1: 1999-2001, Monument en landschappen 21/4*, p. 14.

³⁹ REYGEL, P. & WESEMAEL, E. (2011), p. 8.

⁴⁰ HUYBRIGTS, F. & FRÈRE, G. (1897) *Découverte de vestiges de fortification Romaine à Tongres (août 1893)*. *Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg* 17, p. 93-97 ; VAN DE WEERD, H. (1930) *Enceintes et vieux murs de Tongres*. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 9, p. 105-107 ; PAQUAY, J. (1934) *Tongeren voorheen. Geschiedkundige schets*, Tongeren, p. 14-116.

⁴¹ VAN RECHEM, H. (2003) *Restauratie O.L.V. Geboorte Basiliek Tongeren. Archeologische opgravingen Fase 1*, Uitgave van de Erfgoedcel Tongeren, Tongeren, p. 9.

⁴² PAQUAY, J. (1935), p. 168-174. Voor een uitgebreide discussie rond de ligging van de Sint-Maternuskapel, zie : REYGEL, P. & WESEMAEL, E. (2011), p. 9-11.

⁴³ GEUKENS, B. (1990) *Tongeren 16 eeuwen kerkbouw. Basiliek Tongeren 750 jaar*. Proefschrift KULeuven 1962, Tongeren, p. 27-32.

met de stadswoning uit 2de en 3de eeuw die onder de basiliek verder doorloopt, maar ook vele fragmenten van fresco's, een deel van een badgebouw, brandsporen uit de 3de eeuw, en de 4de eeuwse stadsomwalling.⁴⁴

Het grootste archeologisch onderzoek in deze zone werd in verschillende fases uitgevoerd in de basiliek van 1996 tot 2008, door de opvolger van het IAP: het VIOE (*Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed*). In 2011 is de uitwerking van de opgravingsgegevens van dit onderzoek van start gegaan.⁴⁵ De resultaten hiervan zijn beschreven onder 'korte geschiedenis van de O.L.V.-basiliek'. Bij dit onderzoek werden ook drie werkputten aangelegd in de kloostertuin. In een kleine werkput in de noordwestelijke hoek werden een fundering aangesneden die geïnterpreteerd werd als een restant van de Romaanse ommegang. In de zuidwestelijke werkput werd de stadsmuur uit de vierde eeuw aangetroffen waartegen de monasteriummuur was gebouwd. De Romeinse lagen brachten een muurrestant aan het licht in N-Z oriëntatie.⁴⁶ In deze zuidwestelijke hoek werden al eerder opgravingen uitgevoerd door J. Breuer, maar deze zijn zeer slecht gedocumenteerd, en niet meer precies te lokaliseren.⁴⁷

In 2010 konden enkele smalle sleuven getrokken worden in de kloostertuin. Wegens de kleine oppervlakte leverde dit weinig overzichtelijke informatie op. Hierbij werden enkele middeleeuwse lagen aangesneden. Aan de zuidwestelijke zijde werd een deel van de toren van de stadsmuur uit de vierde eeuw vastgesteld. Aan de noord- en oostzijde werd een oud pad in hergebruikt mergel aangetroffen. Ten slotte werd een deel van een skelet blootgelegd en werden ook nog enkele schedels in het profiel waargenomen, hierbij was het niet duidelijk in hoeverre deze in situ bewaard waren.⁴⁸

Tijdens het opvolgen van de werken bij de heraanleg van de riolering en de bestrating van de Grote Markt, de omliggende pleinen en straten, werden door ARON bvba (onderzoek 2010) Romeinse muren, een brandlaag en een mortelvloer teruggevonden in de zone tussen de Graanmarkt en het Vrijthof.⁴⁹

In 2010 had op het Vrijthof een archeologische opgraving plaats. Tijdens deze opgraving werden eveneens resten van verschillende bouwfases van de luxueuze Romeinse stadswoning die ook onder de basiliek werd geregistreerd aangetroffen.⁵⁰ WP2 van dit onderzoek sluit aan bij deze opgraving.

2. Het archeologisch onderzoek

2.1 Doelstelling

In het kader van de derde fase in de restauratie van de Basiliek O.L.V.-Geboorte Tongeren, waarbij de kloostergang en het kapittelgebouw behandeld worden, wordt onder meer de bestaande keldertrap aangepast en verlengd, en wordt de volledige vloer van de kapittelzaal en de romaanse toren heraangelegd en voorzien van isolatie en vloerverwarming. Bij deze laatste werken is een afgraving van 40 cm onder het huidige loopoppervlak voorzien. De kapittelzaal en romaanse toren zullen in de toekomst de onthaalruimte gaan vormen van het nieuw in te richten 'Museum van de Schatkamer' wat in de loop van 2016 zal geopend worden.⁵¹

Deze vloeren die naar aanleiding van de werken verdiept worden, dienden voorafgaandelijk opgegraven te worden. Hierbij was het doel om de sporen die zich voor deden in deze afgraving van 40 cm, te registreren en

⁴⁴ VANDERHOEVEN, A., VYNCKIER, G. (1995) *De opgravingen aan het Vrijthof, Tongerse annalen* 9, jg. 4, p. 59-61.

⁴⁵ VAN DEN HOVE, P., VANDERHOEVEN, A., VYNCKIER, G. (2002), p. 12-37; VAN RECHEM H. (2003), p. 9; ARTS, A., VAN DEN HOVE, P., VANDER GINST, V., VANDERHOEVEN, A. & VYNCKIER, G. (2007) 'Het archeologische onderzoek in de O.L.V.-Basiliek te Tongeren.' In: BOSMAN, A.V.A.J. E.A., (eds.), *Journée d'Archéologie Romaine 21 april 2007*, p. 5-9 ; ARTS A., VANDER GINST V., VANDERHOEVEN A. & VYNCKIER G. (2009), Het archeologische onderzoek in de O.L.V.-Basiliek van Tongeren. De Romeinse en Vroegmiddeleeuwse periode, *Monument en landschappen* 28/1, p. 8-31.

⁴⁶ STEENHOUT, M. (2010), *Archeologische begeleiding in de kloostertuin van de O.L.V. Basiliek te Tongeren* (Archeo-rapport 24), Tienen, p. 4 en mondeling overleg met Natasja De Winter (ARON BVBA).

⁴⁷ JANSSEN, M. (1997), p. 53.

⁴⁸ *Idem*, p. 7-12.

⁴⁹ WESEMAEL, E. (2012) *Archeologische begeleiding van de vernieuwing van de nutsleidingen en de herinrichting van het stadscentrum te Tongeren (Tongeren Centrum fase 2)*, (ARON Rapport 144), Sint-Truiden.

⁵⁰ REYGEL, P. & WESEMAEL, E. (2011).

⁵¹ De historische kerk van de *Onze-Lieve-Vrouw-Geboorte-basiliek* behoort tot de grootste en rijkste uit de Lage Landen. Verschillende reliekhouders en ander edelsmeedwerk, de middeleeuwse koorboeken, maar ook zeldzame reliekbeursjes worden door de Vlaamse overheid erkend in het topstukendecreet. Een aantal muziekhandschriften werd zelfs genomineerd voor erkenning als UNESCO-werelderfgoed. www.tongeren.be

te interpreteren binnen de context van de evolutie van de basilieksite. Vervolgens werd in de kelder een kleine put, vanaf nu vermeld als werkput 2, aangelegd op de locatie van de nieuwe keldertrap. Deze was eveneens rond de 40 cm diep. Aangezien men hier al in de Romeinse lagen terecht kwam was het eerder de vraag of de aangetroffen sporen konden verbonden worden met de opgraving op het vrijthof (2010, cf. boven).

2.2 Verloop

Voorafgaandelijk aan het onderzoek werd op naam van *Elke Wesemael* een vergunning voor het uitvoeren van een archeologische opgraving bij het Agentschap Onroerend Erfgoed aangevraagd. Deze vergunning werd op 3 november 2014 afgeleverd onder het dossiernummer 2014/447. De vergunning voor het gebruik van een metaaldetector werd afgeleverd onder dossiernummer 2014/447(2) en stond tevens op naam van *Elke Wesemael*.

Op 21 oktober 2014 vond een startvergadering plaats waarop Michel Janssen (*Architectenbureau Janssen*), Maarten van Hout (*Verstraete & Vanhecke bvba*), Ingrid Vanderhoydonck (*Onroerend Erfgoed*), Petra Driesen (*ARON bvba*) en Natasja De Winter (*ARON bvba*) aanwezig waren. Tijdens deze vergadering werd de onderzoeksmethodiek en verdere planning besproken.

Het eigenlijke onderzoek, in opdracht van *Verstraete & Vanhecke bvba*, stond onder leiding van projectverantwoordelijke *Elke Wesemael* en werd tussen 12 november en 17 november 2014 uitgevoerd door *Elke Wesemael* en *Maxim Hoebreckx*. De aangetroffen sarcophagen werden op 10 december 2014 geopend onder begeleiding van *Elke Wesemael*, *Natasja De Winter*, *Maxim Hoebreckx* en *Birgit Berk* (zelfstandig fysisch antropologe & *Earth Integrated Archaeology*) (Afb. 12-18). Toen bleek dat het skelet aangetroffen in een van de sarcophagen uitermate goed bewaard was (met textiel- en lederresten) werd in overleg met de erfgoedconsulente *Ingrid Vanderhoydonck* (*Onroerend Erfgoed*) en specialisten van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium en *Onroerend Erfgoed*, besloten om het skelet integraal te laten lichten en te proberen zo veel mogelijk van de bijzondere context te conserveren. Dit vond plaats onder begeleiding van *Elke Wesemael*, *Natasja De Winter*, *Birgit Berk*, *Ton Lupak* (*Restaura*) en *Jo Kempkens* (*Restaura*) op 8 januari 2015.

Op 7 januari 2015 werden mortelstalen genomen van de muren in het archeologisch vlak, door *Maxim Hoebreckx*. Ten slotte werd op 7 en 8 mei 2015 de opgraving aan de keldertrap (werkput 2) uitgevoerd door *Maxim Hoebreckx*.

2.3 Methodiek

Bij de start van de opgraving werd het terrein geleidelijk afgegraven met behulp van een minigraver, waarbij door middel van een niveaumeter de correcte diepte werd aangehouden. Hierbij werd aangetroffen menselijk botmateriaal ingezameld voor eventuele herbegraving. Dit botmateriaal bevond zich vermengd met puin en grond afkomstig uit de Romeinse zwarte laag meteen onder de weggenomen tegels. Wegens hun herkomst uit verstoorde bodem, werden deze botten niet verder geregistreerd en bezorgd aan de kerkfabriek.

Na dat de uitgraafdiepte over het gehele onderzoeksterrein bereikt was, werden de aanwezige graven, funderingen en muren schoongemaakt en werd het vlak opgegeschoond. De sporen werden vervolgens gefotografeerd, geregistreerd door middel van een 3D-scanner⁵² en beschreven. De muren (S1, 2, 4, 5, 7) werden bemonsterd tijdens de afbraakwerken, waarbij aandacht werd besteed aan de aanwezigheid van houtskool of houtresten. Helaas bleek het niet mogelijk om van elke muur een houtskoolmonster in te zamelen.

Toen het noodzakelijk bleek om de twee aangetroffen, gesloten sarcophagen te openen werd de bijstand ingeroepen van een fysisch antropologe, *Birgit Berk*, om mogelijke resten *in situ* te analyseren en de archeologen te begeleiden bij de lichting van het skelet. Bij de opening van S13 bleek de bewaringsstoestand van de menselijke resten, diens kledij en schoenen zodanig dat een gespecialiseerde aanpak vereist was. Het skelet werd integraal gelicht, verpakt en naar het labo over gebracht.

Bij de opgraving in de kelder (WP2) werd initieel een vlak onder de vloertegels aangelegd en het profiel aan de uitgebroken zuidmuur van de kapittelzaal bekeken. Toen bleek dat het ging om een pakket zonder

⁵² Door landmeter *Lieven Beuckx* (*Landmeetkundig Studiebureau Beuckx Bvba*)

gelaagdheden werd besloten om de put in een keer tot op diepte uit te graven, hierbij aandachtig zijnde voor eventuele sporen in dit pakket. Nadien werd dit vlak opgeschoond, gefotografeerd en handmatig ingetekend.

Tijdens de verwerking, in de kantoren van *ARON bvba*, werden de sporen-, foto-, monster- en vondstenlijsten gedigitaliseerd⁵³ in *MS Access 2010*. De 3D-scan en tekening van werkput 2 werd overgezet in *AutoCAD 2011*, en waar nodig, herwerkt. De overzichtsplannen⁵⁴ zijn gemaakt op schaal 1/50ste. Het materiaal werd gewassen en gedroogd, en bestond uit metaal en aardewerk. De menselijke resten en het textiel werden geconserveerd door *Restaura bv*.

Afb. 12 : Lichten van de stoffelijke resten in S13.

3. Onderzoeksresultaten

3.1 Bodemopbouw en gaafheid van het terrein

Aangezien de diepte van de opgraving beperkt was, bleek het niet mogelijk om enig inzicht te verkrijgen in de verticale stratigrafie. Het vlak bestond uit enkele puinlagen. S16 was een erg losse, donkergrijze laag vermengd met leisteen, baksteen en een grote hoeveelheid menselijk botmateriaal, buiten context. Ook S15 en S17 waren donkergrijs en vermengd met bouwpuin, al was er aanzienlijk minder botmateriaal waar te nemen. S3 ten slotte was iets bruiner afgetekend en met erg los mortel- en steenpuin vermengd. De ouderdom van deze lagen is moeilijk vast te stellen, maar waarschijnlijk betreft het een Laatmiddeleeuws of post-Middeleeuws pakket. Hierin werd ook een randfragment in *terra sigillata* en het restant van een mes of scheermes (zie beneden) aangetroffen. De dikte van deze pakketten kon niet vastgesteld worden, al werd in S12 (zie beneden) op de bodem een donkerbruine laag met romeins bouwpuin aangetroffen.

Ondanks de zware verbouwingen in het gebouw in de negentiende eeuw, bleken de archeologische structuren nog in vrij goede conditie bewaard te zijn. Zo werd al snel duidelijk dat enkel waar absoluut nodig oude muren en funderingen waren uitgebroken en dan veelal maar tot net onder het vloerniveau.

⁵³ Zie bijlage: Sporenlijst, vondstenlijst, fotolijst

⁵⁴ Zie bijlage: Overzichtsplan

3.2 De archeologische sporen en vondsten: kapittelzaal

Bij de opgraving werden sporen uit de Romeinse Tijd, de Middeleeuwen en de Moderne Tijd aangetroffen (Afb. 13). Het betrof onder meer een fragment van de Laat-Romeinse (4de eeuwse) stadsomwalling, een Romeinse muur en enkele vloerniveaus, funderingen van het kapittelgebouw, drie sarcophagen en een knekelkuil.

Het oudste restant is een Romeinse muur in O-W oriëntatie die aan de westzijde een hoek richting het noordwesten maakt. De O-W oriëntatie sluit aan bij het Romeinse stratennetwerk en staat dwars op de muur gevonden in de kloostertuin. Een verband is mogelijk, en we kunnen vermoeden dat dit delen van een en dezelfde stadswoning zijn, maar dit kon niet met zekerheid vastgesteld worden. Aan de noordzijde was een deel van een vloer (S8) bewaard die opgebouwd was uit silexbrokken in droog verband met hierop een roze mortellaag. Beiden waren deels uitgebroken en opgevuld met een recentere puinlaag (S19)

Een vermoedelijk vloerrestant (S10) (Afb. 26) werd eveneens in de NW-hoek aangetroffen, ter hoogte van de kapel, in de vorm van roze mortel met hieronder twee rijen silexblokken in los verband. Deze werd bij de aanleg van de kruisgang/kapittelzaal hergebruikt als fundament.

Een restant van de Romeinse stadsomwalling uit de vierde eeuw (S2) (Afb. 16) werd eveneens aangetroffen. Deze was deels uitgebroken, enkel aan de noordwestzijde waren enkele rijen paramentsteen bewaard. Het stukje buitenparament bestond uit vierkant gekapte silexblokjes, taps toelopend naar de ken van de muur, en gevat in rozel mortel. De kern van de massieve muur bestond uit silex en een witte kalkmortel. Een grote scheur werd waargenomen, dwars doorheen de muur, vermoedelijk het gevolg van een verzakking of een aardbeving. Het tracé sluit aan bij de aangetroffen resten van dezelfde muur op het Vrijthof en de delen die werden aangetroffen in de kloostertuin.

Afb. 13-15: Overzicht van het archeologisch vlak.

Ter hoogte van de kapel lijkt de integrale muur uitgebroken, al kon dit op 40 cm diep niet met zekerheid bevestigd worden, hoogstwaarschijnlijk om de stenen van de muur te kunnen hergebruiken in nieuwe gebouwen. Dit is een fenomeen dat in de volledige stad wordt waargenomen. Romeinse muren zijn in de eeuwen erna veelvuldig en op sommige plaatsen zeer grondig als steengroeve herbruikt. In dit geval had het wegbreken van de vierde eeuwse muur ook het voordeel dat het mogelijk werd de vrij gekomen bodem als begraafplaats te kunnen gebruiken.

Gebaseerd op de opgemeten diktes op het vrijthof⁵⁵ kan men stellen dat men aan de “zaalzijde” enkel de paramentsteen heeft uitgebroken en de kern heeft laten zitten. Dit had waarschijnlijk een verband met een van de bouwfases van de basilieksite of de omringende monasteriummuur aangezien dergelijke silexblokjes hergebruikt zijn geweest in deze bouwwerken.

De overige sporen hebben betrekking op middeleeuwse of post-middeleeuwse bouwfases in de kapittelzaal.

Zo kan **S4** gedetermineerd worden als het fundament van de scheidingsmuur tussen kapittelzaal en de kapel. Bij dit fundament van keien en silex in pure leem werd blijkbaar nauwelijks een poging ondernomen om de massieve stadsomwalling uit te breken. Deze werd dan ook herbruikt als fundament voor deze scheidingsmuur.

Afb. 16: Zicht op de stadsomwalling (S2). Rechts is een deel van de muurfundering S4 te zien. Deze stopt ter hoogte van de stadsomwalling die dan ook als fundament voor dezelfde muur heeft gediend. Links beneden zien we een deel van het gemetseld graf S13 en rechts beneden knekelkuil S14.

Ook **S5** bleek een gelijkaardig geval van hergebruik. Volgens de oude opmetingen zou op deze hoogte een altaar gestaan hebben. Het lijkt er op dat de Romeinse muur hier bewust bewaard werd om dit altaar te funderen.

Ter hoogte van de vermoedelijk Romaanse deuropening van de kapittelzaal werd een muurfundering met N-Z oriëntatie (**S7**) aangetroffen. Deze was opgebouwd uit grote silexblokken en kalmortel en dwars over S1 aangelegd. De oorsprong van dit fundament is niet duidelijk. De afwezigheid op de bouwplannen uit de negentiende eeuw doet vermoeden dat het om een fundament gaat uit een eerder vroege fase van de kapittelzaal. Opvallend is dat deze niet aansluit bij de zogenaamde Romaanse deuropening. Gaat het om een fundament van de kapittelzaal voor 1240? Of is de deur bij latere verbouwingen pas in geplaatst? We komen hier beneden op terug.

In de zone van de kapel werden drie gemetselde graven aangetroffen. **S11** was opgebouwd uit mergelblokken en aan de binnenzijde afwerkt met witte pleister. De bovenzijde ontbrak net als een aantal blokken aan de zuidzijde. De inhoud bestond uit de hierboven beschreven laag S16.

⁵⁵ VANDERHOEVEN, A. & VYNCKIER, G. (1995).

Afb. 17-18: Zicht op S13 na opening. Enkel de kledij en schoenen waren nog goed bewaard. Het skelet werd inclusief textiel en leder gelicht en over gebracht naar het labo van Restaura. Het lichten gebeurde onder begeleiding van Birgit Berk (fysisch antropologe).

S12 leek op het eerste zicht beter bewaard, tot bij het openen bleek dat het hier eveneens om een verstoorde grafcontext ging. Ook hier betrof het een gemetseld graf opgebouwd uit mergelblokken. Aan de zuid- en noordzijde bestond deze uit drie rijen, aan de oostzijde was een grote mergelblok gebruikt. Het geheel was met mortel samengevoegd. Aan de westzijde werd het gemetseld graf doorsneden door de neogotische scheidingswand. De inhoud bestond uit bouwpuin en grote hoeveelheden menselijk botmateriaal. Het graf

bevatte geen bodem. Net onder de mergelblokken en het bouwpuin werd een donkerbruine, Romeinse laag met verbrande leem en terracottafragmenten aangetroffen. Een 'knekelkuil' (**S13**) doorsneed S12. Deze

bevatte een grote hoeveelheid menselijk botmateriaal. Er was geen onderscheid te maken tussen het puin in S12 en S13, vermoedelijk is er dus sprake van een en dezelfde fase. Het graf werd waarschijnlijk verstoord bij bouw- of renovatiewerken, leeggehaald en opgevuld (vermoedelijk om stabiliteitsredenen) met aanwezig puin. Uit een korte blik op het botmateriaal bleek onmiddellijk dat het onmogelijk om de herbegraven resten van een individu kon gaan. Wat er met het aangetroffen skelet is gebeurd kon niet opgeklaard worden.

S13 (Afb. 17) was wel onverstoord. Dit gemetseld graf was eveneens opgebouwd uit mergelblokken en dichtgemaakt met vier grote platen. De menselijke resten binnenin waren al grotendeels gedesintegreerd, maar de kledij, schoenen en kist waren erg goed bewaard. Onmiddellijk kon vastgesteld worden dat het om een geestelijke ging. Het lichaam lag op de rug, met de handen op de borst, in gebedshouding. Dit skelet werd gelicht en ondergebracht in het labo van *Restaura bv*. Op basis van het graftype wordt het graf ruwweg in de 16de-18de eeuw geplaatst. Onderzoek in het archief van het kapittel en de parochieregisters bracht drie namen boven van personen die begraven zijn geweest in de kapel. Als de datering nog verder kan worden fijn gesteld, kan er vermoedelijk een verband tussen deze begraafing en een van de drie namen gemaakt worden. Verder onderzoek zal hier hopelijk uitsluitsel over bieden.

Aan de zuidzijde kon een muurfundament (**S6**) onder de muur uit de negentiende eeuw (zie beneden) vastgesteld worden. Deze had een licht afwijkend oriëntatie ten opzichte van de huidige gevel. Deze is opgebouwd uit silexblokken in mortel. Eveneens kon het restant van de top van een steunboog die een afstand

van drie a vier meter overspant. De oriëntatie is lichtjes meer ZW-NO dan de huidige muuropstand. Mogelijk gaat het om de Laat-Middeleeuwse fundering.

Van **S17** kon enkel de bovenzijde waargenomen worden. Deze bestond uit mortel en silexbrokken. Mogelijk is het een restant van de monasteriummuur. De oriëntatie lijkt hiermee overeen te komen.

S9 kan eveneens gerelateerd worden aan een muur aanwezig op de oude opmetingsplannen, het betreft de oostelijke scheidingmuur tussen de romaanse toren en de kapittelzaal. Deze bestond uit baksteen met mortel.

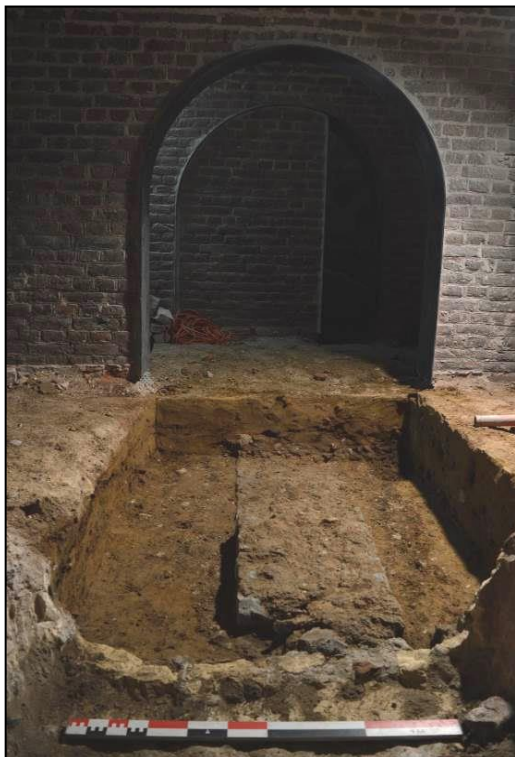
Er werden maar twee vondsten ingezameld, beiden uit de puinlaag S3. Het betreft een randfragment van een laat-Romeinse (vierde eeuwse) kom in *Terra Sigilata* met rolstempelversiering (Chenet 320) afkomstig uit Argonne (**V6**). De tweede vondst (**V7**) is een restant van een mes (Afb. 19), mogelijk een scheermes, in brons met een vergulde zijde. Het heft is geplooid en op de overgang van lemmer naar heft is een gat geboord. Aan de linkerzijde is nog een ander gaatje vast te stellen. Vermoedelijk dienden deze voor het bevestigen van een heft dat oftewel vergaan is of verwijderd op een bepaald punt.

Afb. 19: V2, vermoedelijk een deel van een Romeins (scheer)mes. Het object was oorspronkelijk verguld aan een zijde.

3.3. De archeologische sporen en vondsten: werkput 2 (keldertrap)

Werkput 2 (Afb. 20) leverde 2 sporen op. Initieel werden de restanten van de keldervloer uitgebroken. Deze waren aangelegd op een lichtbruin leempakket van Romeinse origine zonder gelaagdheid (**S1**). Hierin vermengd zat een grote hoeveelheid bouwpuin, waaronder pleisterresten, dakpan- en tegelfragmenten en

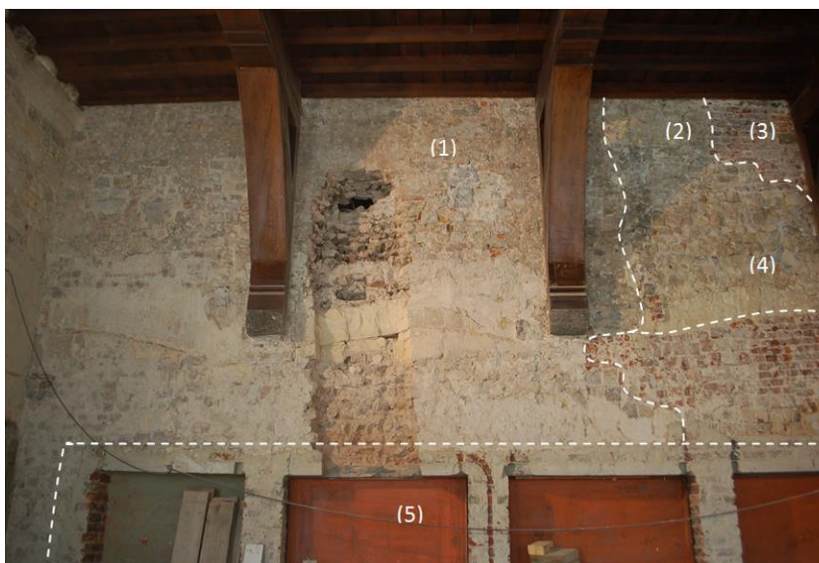
Afb 20: Beeld op WP2, VL2. Afb. 21 toont dezelfde muur en leempakket aan de andere, toen nog niet uitgebroken zijde van de westgevel van de Kapittelzaal tijdens de opgravingen aan het Vrijthof in 2010 (ref). Op dit stuk muur lag een verbrande plank.

mortel. Deze dekte een muur in O-W oriëntatie af (S2). Deze was opgebouwd uit een bruinige mortel, enkele zandsteenfragmenten en silexblokjes.

Het verkregen beeld sloot mooi aan met de resultaten van de opgraving voor het zuidportaal (Afb. 21), op het vrijthof, in 2010.⁵⁶ Hier werd eveneens deze muur aangetroffen die geplaatst werd in de tweede steenbouwfase van deze site. Deze was afgedekt door een leempakket bestaande uit verschillende laagjes met hierop een brandlaag.⁵⁷ Dateringen van dergelijke opvulpakketten zijn problematisch, veelal betreft het hergebruikte wand- of vloerleem die van ergens in de omgeving kwam. Bijgevolg zegt dit pakket dus weinig over de chronologie van de bestudeerde site. De brandlagen daarentegen geven een accurater beeld en plaatsen het muurwerk tussen de tweede helft van de eerste eeuw en het midden van de tweede eeuw.

Uit het leempakket werden enkele vondsten ingezameld waaronder twee grote dakpanfragmenten, twee fragmenten witte muurpleister en een botrestant. Er werden twee aardewerkfragmenten uit de eerste eeuw aangetroffen.

3.4. Bouwhistorische opmerkingen

Afb. 22: De noordmuur van de kapittelzaal en –kapel. De voornaamste zichtbare bouwfases zijn gemarkeerd. (1) is vermoedelijk de initiële (Romaanse?) fase. (2) is begrensd door een bouwnaad en is vermoedelijk gotisch. (3) en (4) zijn bakstenen verbouwingslagen uit de negentiende eeuw waarbij (3) tegen de silex is opgezet eerder dan ingewerkt. (5) is een aanpassing uit de 20^e eeuw.

Het verwijderen van de muurbepreistering liet ons toe om tijdens de opgraving het muurwerk eveneens aan een kort onderzoek te onderwerpen en te integreren met de informatie uit de archeologische sporen.

Zowel in de noord- (Afb. 22) als in de zuidmuur (Afb. 24) bestond de oudste (vermoedelijk Romaanse) fase uit gekapte silexblokjes, enkele grotere mergelblokken en hergebruikt Romeins materiaal zoals dakpannen, tegels en roze mortel. Deze fase was waar te nemen tussen de westmuur en de leem- en silexfundering (S4; aan de vierde travee). Aan de zuidzijde werd hetzelfde muurwerk eveneens aangetroffen in het huidige

portaal voor de kapel. Het muurwerk in silex was daar bewaard tot op een hoogte van ca. 1 m. Daarboven bestond het uit een mix van mergel, silexblokjes en ingevoegde baksteen. Deze zijn vermoedelijk restauraties. De mijterbogen van de ramen waren uitgevoerd in mergel. Zowel aan noord- als aan zuidzijde was er sprake van een fundering van silex in droog verband, waarbij delen van een romeinse vloer (S10 (Afb. 26) aan de noordkant, S18 aan de zuidkant) hergebruikt zijn. Ook werden restanten van Romeins bouw materiaal in de fundering aangetroffen.

De zuidmuur ten oosten van S4 bestond integraal uit baksteen en is van neogotische oorsprong. Hierbij is duidelijk dat deze compleet is uitgebroken en heropgebouwd is geweest in de negentiende eeuw. De ramen blijken hierna nog aangepast geweest, vermoedelijk in de jaren '50. Dit bleek eveneens het geval voor de ramen in het oudere deel.

⁵⁶ Het betreft respectievelijk sporen S108 en S175

⁵⁷ Verwezen naar als S108.

De ouderdom van de oudere delen is niet geheel duidelijk. Mogelijk is het onderste muurwerk in silex te linken aan de Romaanse bouwfase, al kan dat niet bevestigd worden. Het hoger aanwezige muurwerk is eventueel Romaans, al zou een datum in de dertiende eeuw eveneens mogelijk kunnen zijn.

Ook aan de zuidgang was het pleisterwerk verwijderd. Dit liet ons toe om de mysterieuze nisconstructie (Afb. 23) aan de andere zijde te onderzoeken. Deze is opgebouwd uit twee sokkels in Doornikse kalksteen, twee zuilen in Maaskalksteen en twee kapitelen in ijzerzandsteen. Hierop zijn nog corniches geplaatst in Maaskalksteen. Tussen de openingen zijn twee dorpels geplaatst. Deze zijn vermoedelijk in mergel en afgewerkt met platen blauwe kalksteen. In deze platen zijn gaten geboord in een regelmatig zigzagpatroon. De zuil en sokkel zijn qua materiaal sterk gelijkend op de Romaanse elementen van de kloostergang, al vertoont deze stilistisch eerder vroeg-gotische kenmerken volgens Janssen.⁵⁸ De mijterbogen zijn opgebouwd uit mergelblokken. Opvallend is de aanwezigheid van een derde mijterboog aan de westzijde. De ene helft bestaat eveneens uit mergel terwijl de andere zijde is opgebouwd uit baksteen. Dit gewelf werd opgevuld met mergelblokken en natuursteen aan de onderzijde en baksteen vanaf ca. 1,5 m. Boven de gewelven in mergel is vrij homogeen muurwerk waar te nemen in silexblokjes. Het geheel is aan de westzijde begrensd door een dwarsmuur in baksteen die aansluit bij de scheidingmuur tussen de kapittelzaal en –kapel. De oorsprong van deze constructie is onduidelijk. Janssen benoemt het, zonder een volledig zicht op de muuropstand⁵⁹ als een neogotische constructie.

Dergelijke toevoegingen, meestal eerder gebaseerd op hoe het 'zou moeten zijn' eerder dan op historische data, zijn schering en inslag in renovatiepraktijken uit de negentiende eeuw. Op de opmetingen van 1846 staan deze gewelven niet aangegeven. A. Perreau vermeldt in de zuidgang 'een gewelfde dubbele deur met rondbogen en een middenzuiltje', maar dit verwijst eerder naar de doorgang naar de kapel. Twee tekeningen uit 1853, gebaseerd op de beschrijvingen van Perreau tonen een dubbel gewelf ter hoogte van de zuilenrij ten oosten van de doorgang met Romaans timpaan. Janssen twijfelt aan de accuraatheid hiervan. Er zijn inderdaad geen indicaties dat op deze locatie een doorgang in rondbogen moet geweest zijn.

Afb.23: Deel van de gewelfconstructie in de zuidmuur van de ommegang, grenzend aan de kapittelzaal.

Afb. 24: Zuidmuur van de kapittelzaal. In het midden de scheidingmuur tussen kapel en zaal. In het muurwerk is duidelijk een onderscheid te zien tussen de verbouwingen uit de negentiende eeuw (links) en het oudere muurwerk (rechts).

⁵⁸ JANSSEN, M. (1997), p. 75.

⁵⁹ Bij het bouwhistorisch onderzoek naar aanleiding van de renovatie- en restauratiewerken konden maar enkele steekproeven genomen worden (DE CLERQ, L. (1995), *Onze-Lieve-Vrouw Basiliek Tongeren: beperkt steekproevenprogramma Kapittelgebouw*, Antwerpen).

Toch is een oudere datering niet geheel uit te sluiten. De onbepleisterde muren tonen dat ook in het deel dat geen sporen van verbouwing kent ook bogen zijn ingewerkt. Deze hebben weliswaar een licht andere vorm en zijn vermoedelijk toe te schrijven aan een van de vroegste bouwfases. Aan de binnenzijde is dan ook te zien dat over de gehele lengte van de muur vijf bogen te zien zijn. Niet enkel dit, maar ook hun mooie aansluiting met het oude muurwerk indiceren dat deze authentiek zijn. Ook geeft het baksteenwerk rond de zogenaamde Romaanse deur en het feit dat deze niet aansluit met de aangetroffen funderingen (zie boven) aan dat deze toch later pas is ingewerkt. In kloosterarchitectuur zijn dergelijke gewelfde openingen, in de vorm van ramen of doorgangen relatief wijdverspreid.

Dit maakt de situatie weliswaar niet duidelijker. Zo is er een hoogteverschil waar te nemen tussen drie westelijke bogen en de twee oostelijke. De laatste liggen ca. 15-20 cm lager. Is dit mogelijk bewijs van een onderscheid tussen de Romaanse en gotische bouwfase? Ook kan men, zoals Janssen indiceert, vragen stellen bij de gekunsteldheid van de sokkels, muurwerk en dorpels. De sokkels zijn qua materiaal en stijl eveneens niet Gotisch of Romaans en bijgevolg met zekerheid van een jongere ouderdom. Deze lijken dus inderdaad hergebruikt te zijn of toch op zijn minst later aangepast. Mogelijk is er dus sprake van meerdere fases, waarbij de dichtgewerkte muur in de negentiende eeuw bij het weghalen van de oude pleister tijdens de verbouwingswerken herontdekt werd en deels terug 'hersteld'. Dit zou verklaren waarom er geen vermeldingen van gewelven zijn. Dit kon weliswaar niet bevestigd worden. C14-datering of ingrijpend onderzoek aan de muren zou hier mogelijk een oplossing kunnen bieden.

De westmuur, tussen het portaal en de kapittelzaal is opgebouwd uit baksteen aan de onderzijde (tot ca. 2m) en mergel aan de bovenzijde. Deze is, zoals hierboven al vermeld, opgetrokken bij de renovaties van 1867. In het portaal was een deel van de originele zuidmuur (zie boven) nog bewaard. De rest is afgewerkt met mergel 1867.

Ten slotte werd in de kelder nog een opvallende ontdekking gedaan. In de muuropstand van de noordmuur (Afb. 21) van de kelder viel het op dat een deel van de muur Romeins van oorsprong lijkt. Deze bestond uit silexblokjes samengehouden met kalkmortel afgewisseld met een rij tegels of dakpannen. Hierop was een muur gemetseld die bestond uit silexblokjes en ijzerzandsteen en sterk overeenkomstig is met de oudste fases in de kapittelzaal. Verdere context ontbreekt om hier enige concrete uitspraken over te doen. Opvallend is wel dat de oriëntatie met de bouwfase hierboven beschreven in WP2. Mogelijk is er bijgevolg sprake van hergebruik van een originele Romeinse muur.

Afb. 25: Noordmuur van de kelder. De onderzijde is een Romeinse muur die hergebruikt blijkt te zijn bij de bouw van het klooster.

Afb. 26: Hergebruik van een Romeins vloerniveau als fundering in de noordmuur (S10)

Conclusies

De aanleg van een vloerverwarming en de uitbreiding van de keldertrap in de kapittelzaal van de Onze-Lieve-Vrouw-Geboortebasiliek te Tongeren, in het kader van de restauratiewerken van de basiliek en de inrichting van een museumkelder, waren de aanzet voor een gedeeltelijke opgraving van de zaal en een kleine werkput in de kelder. Tijdens de opgraving in de zaal werd de eerste 40 cm onder het loopvlak afgegraven waarbij alle aanwezige sporen geregistreerd en beschreven werden. In de kelder werd een put van ca. 1,5 x 1,5 m opgegraven tot een diepte van 40 cm.

Het was gekend dat de kapittelzaal sterk verbouwd is geweest in de negentiende eeuw waardoor de verwachtingen eerder laag waren. Toch kwamen enkele interessante sporen naar boven die bijdragen aan de geschiedenis van de basilieksite. In de eerste plaats kon een blik geworpen worden op de Romeinse sporen die zich net onder de vloer bevonden. Zo werd een muuropstand met een deels bewaarde vloer aangetroffen, doorsneden door een deel van de Laat-Romeinse stadsomwalling en indicaties van vloerresten in de muurfunderingen van de noord- en zuidmuur.

De rest van de sporen zijn van middeleeuwse of post-middeleeuwse oorsprong, al was een accurate datering veelal uitgesloten. Zo was S4 een muurfundering bestaande uit zuivere leem en silexblokjes. Deze werd geïdentificeerd als de muur tussen kapittelzaal en –kapel. Het schijnbaar ontbreken van de originele opstand in het muurwerk maakt het moeilijk om deze in de tijd te plaatsen. Deze leemfundering stopte aan de stadsomwalling wat impliceert dat ze deze eveneens als fundering hebben gebruikt.

Aan de westzijde werden twee muurfunderingen aangetroffen. S9 is te identificeren als de scheidingsmuur tussen de toren en de kapittelzaal. De oorsprong van S7 is onduidelijk, deze ligt een halve meter voor S9. Mogelijk is het een vroegere scheidingswand tussen zaal en toren.

S6 is eveneens een muurfundament. Deze heeft een licht afwijkende oriëntatie ten opzichte van de huidige, neogotische gevel. Vermoedelijk betreft het de fundering van de afscheiding getekend op het kadasterplan uit 1827.

Ten slotte werden nog drie gemetselde graven aangetroffen. Allen waren ze opgebouwd uit mergelblokken en O-W georiënteerd. Twee hiervan, S12 en S11, waren leeg en opgevuld met puin. S13 daarentegen was nog geheel afgesloten. Uit noodzaak moest deze geopend worden waarbij de bewaringstoestand van de kist en kledij erg goed bleek te zijn. De lichamelijke resten daarentegen waren sterk aangetast. Het onderzoek naar deze restanten door *Restaura* is nog aan de gang, we hopen deze resultaten in de toekomst bekend te kunnen maken.

In de kapelzone werd een grote hoeveelheid menselijk botmateriaal aangetroffen. Langs S12 kon een knekelkuil waargenomen worden waarin een grote hoeveelheid botmateriaal gestort was. Vermoedelijk is deze aangelegd in de negentiende eeuw bij de verbouwingswerken. De rest van het vlak bestond eveneens uit Laatmiddeleeuwse of Post-middeleeuwse puinlagen (S16, S3 en S15).

De tweede werkput in de kelder leverde twee sporen op die te verbinden waren aan de opgraving aan het Vrijthof in 2010. Het betrof een leempakket met bouwpuin en een muur in O-W oriëntatie. Deze sloten goed aan bij de opgravingen in het vrijthof en zijn te plaatsen tussen de tweede helft van de eerste eeuw en het midden van de tweede eeuw.

Naast dit bodemonderzoek bood het restauratiewerk eveneens de mogelijkheid om het muurwerk aan een kort onderzoek in relatie met de archeologische sporen te onderwerpen. Daarbij viel op dat ondanks de zware verbouwingen een groot deel van de noordmuur nog origineel bleek te zijn, zowel binnen de kapelruimte als op de verdieping kon een muur van silexblokken, Romeins bouw materiaal en mergel vastgesteld worden. Een pre-Romaanse datering van deze muur lijkt uitgesloten, maar het is onduidelijk of deze toebehoort aan een Romaanse of Gotische bouw fase. Aan de zuidmuur was aan de onderzijde eveneens origineel muurwerk bewaard, al bleek deze verder compleet uitgebroken in de negentiende eeuw. Eveneens onderzochten we kort de andere zijde van de noordmuur, aan de kruisgang. Hierbij riepen vooral de nis-constructie en de gewelven in de muur vragen op. Het is niet duidelijk of het om neogotische fantasie, middeleeuwse doorgang/raamopening of een combinatie van beiden gaat.

Bibliografie

- ARTS A., VAN DEN HOVE, P., VANDER GINST, V., VANDERHOEVEN, A. & VYNCKIER, G. (2007) Het archeologische onderzoek in de O.L.V.-Basiliek te Tongeren. In: BOSMAN, A.V.A.J. E.A., (eds.), *Journée d'Archéologie Romaine 21 april 2007*.
- ARTS, A., VANDER GINST, V., VANDERHOEVEN, A. & VYNCKIER, G. (2009) Het archeologische onderzoek in de O.L.V.-Basiliek van Tongeren. De Romeinse en Vroegmiddeleeuwse periode, Monument en landschappen 28/1.
- DE CLERQ, L. (1995) *Onze-Lieve-Vrouw Basiliek Tongeren: beperkt steekproevenprogramma Kapittelgebouw*, Antwerpen.
- ERVYNCK, A., VANDEVORST, K. & OOMEN, E. (2014), *Onze-Lieve-Vrouw Basiliek Tongeren* (<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/37186>).
- GEUKENS, B. (1990) Tongeren 16 eeuwen kerkbouw. Basiliek Tongeren 750 jaar. Proefschrift KULeuven 1962, Tongeren.
- HUYBRIGTS, F., FRERE, G. (1897) *Découverte de vestiges de fortification Romaine à Tongres (août 1893)*. *Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg* 17.
- JANSSEN, M. (1997), 'Masterplan voor de restauratie en publieke ontsluiting van – Kruisgang, kapittelgebouw en ondergrond- van de O.-L.-V.-geboorte Basiliek van Tongeren', in: *Bouwhistorische nota naar aanleiding de restauratie van de OLV-basiliek, dossier Romaanse kloostergang en kapittelgebouw, fase 3 restauratie interieurs, conservering kerkschat en scenografische installaties*.
- MAERTENS, J. ET AL (2007), 'Archeologische opgravingen O.L.V. Basiliek te Tongeren', *Geotechniek* 4.
- PAQUAY, J. (1934) *Tongeren voorheen. Geschiedkundige schets*, Tongeren.
- REYSEL, P. en WESEMAEL, E. (2011) *Opgraving op het Vrijthof te Tongeren. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Technum NV en de Stad Tongeren (ARON Rapport 100)*, Sint-Truiden.
- STEENHOUDT, M. (2010), *Archeologische begeleiding in de kloostertuin van de O.L.V. Basiliek te Tongeren* (Archeo-rapport 24), Tienen.
- THYS, C. (1887), *Le chapitre de Notre-Dame à Tongres*, Antwerpen.
- VANDERHOEVEN A., VYNCKIER G. (1995) *De opgravingen aan het Vrijthof, Tongerse annalen* 9, jg. 4.
- VANDERHOEVEN, A. ET AL (2002) 'Tongres', In: N. GAUTHIERK, B. BEAUJARDK, F. PRÉVOT (eds.), *Topographie Chrétienne des cites de la Gaule. Des origines au milieu du 8e siècle*, 12, pp. 83-84; C14: 260 ± 50 AD.
- VANDEGEHUCHTE, C. (2011), *Bouwhistorisch onderzoek van de "Romaanse toren" aan de kloostergang van de basiliek van Tongeren*.
- VAN DEN HOVE, P. e.a. (2002), 'Het archeologisch onderzoek in de O.-L.-V.-basiliek van Tongeren. Fase 1: 1999-2001', *M&L* 21/4.
- VAN DE WEERD H. (1930) *Enceintes et vieux murs de Tongres*. *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 9.
- VAN RECHEM, H. (2003) *Restauratie O.L.V. Geboorte Basiliek Tongeren. Archeologische opgravingen Fase 1*, Uitgave van de Erfgoedcel Tongeren, Tongeren.
- VANVINCKENROYE, W. (1985) *Tongeren Romeinse stad*, Tielt.
- WESEMAEL, E. (2012) *Archeologische begeleiding van de vernieuwing van de nutsleidingen en de herinrichting van het stadscentrum te Tongeren (Tongeren Centrum fase 2)*, (ARON Rapport 144), Sint-Truiden.

Bijlagen

Bijlage 1: Administratieve gegevens

Bijlage 2: Lijst met afkortingen

Bijlage 3: Tijdstabel

Bijlage 4: Sporenlijst WP1

Bijlage 5: Sporenlijst WP2

Bijlage 6: Vondstenlijst WP1

Bijlage 7: Vondstenlijst WP2

Bijlage 8: Fotolijst WP1

Bijlage 9: Fotolijst WP2

Bijlage 10: Situeringsplan

Bijlage 11: Overzichtsplan WP1

Bijlage 12: Periodeplan WP1

Bijlage 13: Overzichtsplan WP2

Bijlage 14: Vergunningen

Projectcode:	TO-14-KA
Vindplaatsnaam	Tongeren, Grote Markt, Kapittelzaal
Opdrachtgever:	Verstraete & Vanhecke NV
Opdrachtgevende overheid:	Onroerend Erfgoed
Uitvoerder:	Aron bvba
Vergunninghouder:	Elke Wesemael
Dossiernummer vergunning:	2014/447
Begin vergunning:	5 november 2014
Einde vergunning:	Einde der werken
Aard van het onderzoek:	Archeologische opgraving
Begindatum onderzoek:	12 november 2014
Einddatum onderzoek:	8 mei 2015
Provincie:	Limburg
Gemeente:	Tongeren
Deelgemeente:	/
Adres:	Grote Markt, OLV Basiliek
Kadastrale gegevens:	Kadaster Tongeren: Afdeling 1, sectie C, perceel 976C
Coördinaten:	X: 227 324,58 Y: 163 946,27
Totale oppervlakte:	Ca. 91 m ²
Te onderzoeken:	Ca. 91 m ²
Onderzochte oppervlakte:	91 m ² (100%)
Bodem:	OB
Archeologisch depot:	Depot van de stadsarcheologische dienst van de stad Tongeren

Afb: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: DOV bodemverkenner, schaal 1:2500)

Bijzondere voorwaarden:	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving: Tongeren, Grote Markt, Restauratie fase 3 Basiliek Kapittelgebouw
Omschrijving van de archeologische verwachtingen:	De basilieksite is over 2000 jaar continue in gebruik geweest. Initieel was dit een deel van de Romeinse stad, later een religieus centrum. Moderne opgravingen hebben al erg veel informatie opgeleverd over de omringende gronden, maar de ondergrond van de kapittelzaal was nog nooit wetenschappelijk onderzocht. Verbouwingen in de negentiende eeuw deden wel twijfels ontstaan over de gaafheid van het terrein.
Wetenschappelijke vraagstelling m.b.t. het onderzoeksgebied:	Alle grondwerken dienen archeologisch opgegraven te worden. Wanneer de diepte van de werken bereikt is dient een beschermende folie over het archeologisch vlak gelegd te worden zodanig dat de rest van het archeologisch archief in situ bewaard kan worden. De folie wordt gelegd door het archeologisch team en is aansluitend zodanig dat er geen schade aan het vlak kan gebeuren bij het spuiten van isolatie of beton.
Geplande werkzaamheden:	In het kader van een restauratie van de Basiliek O.L.V.-Geboorte-Tongeren, dossier Romaanse kloostergang en kapittelgebouw, fase 3 restauratie interieurs, conservering kerkschat en scenografische installaties wordt onder meer de bestaande keldertrap aangepast en verlengd (aanpassing keldertrap VH 3,42m ³) er wordt een bijkomende leiding voorzien in de zuid sacristie en de volledige vloer van de kapittelzaal en de romaanse toren wordt heraangelegd en voorzien van isolatie en vloerverwarming.
Eventuele randvoorwaarden:	Conform de bijzondere voorwaarden

Kleur:

Blauw	BL
Bruin	BR
Donker (kleur)	DO
Geel	GE
Gevlekt	VL
Grijs	GR
Groen	GRO
Leemkleurig	LE
Licht (kleur)	LI
Mergelkleur	ME
Oranje	OR
Paars	PA
Roest(kleurig)	ROE
Rood	RO
Wit	WI
Zwart	ZW

Samenstelling:

Spikkels	Sp
Brokken	Br
Fragmenten	Fr
Baksteen	Ba
Breuksteen	Bs
Grind	Gr
Hout	Ho
Houtskool	Hk
Kalk	Ka
Kalksteen	Ks
Kei	Kei
Kiezels	Kz
Klei	Kl
Leem	Le
Leisteen	Lei
Mergel	Me
Moederbodem	Moe
Mortel	Mo
Natuursteen	Ns
Dakpan	Dp
Pleister	Pl
Silex	Si
Slak	Sl
Steenkool	Sk
Verbrand	Vb
Zand	Za
Zandige leem	ZaLe
Zandsteen	Zs
Zavel	Zv
IJzeroxide	Fe
Fosfaat (groene band)	Ff
Mangaan	Mn

Hoeveelheid:

Zeer weinig	zw
Weinig	w
Matig	m
Veel	v
Zeer veel	zv

Periodes:

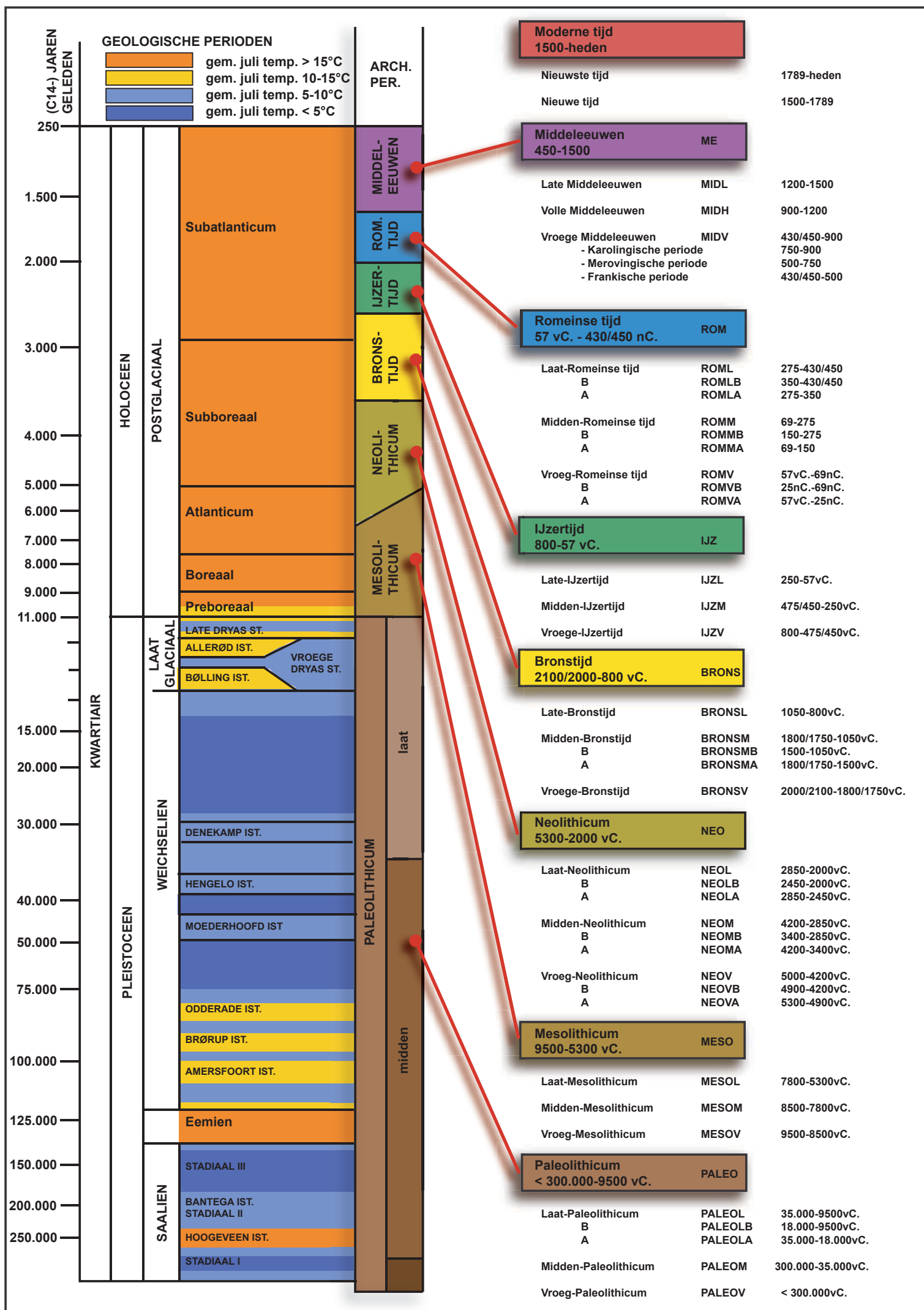
Bronstijd	BRONS
- Vroege Bronstijd	BRONSV
- Midden Bronstijd	BRONSM
- Late Bronstijd	BRONSL
IJzertijd	IJZ
- Vroege IJzertijd	IJZV
- Midden IJzertijd	IJZM
- Late IJzertijd	IJZL
Romeins	ROM
- Vroeg Romeins	ROMV
- Midden Romeins	ROMM
- Laat Romeins	ROML
Middeleeuwen	MID
- Vroege Middeleeuwen	MIDV
- Volle Middeleeuwen	MIDH
- Late Middeleeuwen	MIDL
- Post Middeleeuwen	MIDP

Materiaal categorie:

Glas	GL
Keramik	AW
Metaal	MET
Mortel	MOR
Organisch	ORG
Pleisterwerk	PLW
Terracotta	TC
Steen	ST

Aardewerk:

Randen	R
Wanden	W
Bodems	B
Fragmenten	F
Maximaal aantal individuen	MAI
Dikwandig (ROM)	DW
Dikwandig amfoor (ROM)	AM
Dikwandig dolium (ROM)	DO
Dikwandig wrijfschaal (ROM)	MO
Gebronsd (ROM)	GB
Geglazuurd (MID)	+ GL
Geverfd (ROM)	GV
Gladwandig (ROM)	GW
Grijsbakkend (MID)	GRIJS
Handgevormd	HA
Kurkwaar	KU
Maaslands witbakkend (MID)	MAASL
Maaslands roodbakkend (MID)	MAASL2
Pompejaans rood (ROM)	PR
Porselein	PORS
Protosteengoed (MID)	PSTG
Roodbakkend (MID)	ROOD
Roodbeschilderd (MID)	RBES
Ruwwandig (ROM)	RW
Steengoed (MID)	STG
Terra nigra (ROM)	TN
Terra rubra (ROM)	TR
Terra sigillata (ROM)	TS
Waaslands (ROM)	WGR
Waaslands rood (ROM)	WRD
Witbakkend (MIDP)	WIT

Spoor nr	Laag	WP	Vlak	Coupe	Soort	Beschrijving	Vorm	Afmetingen (L x B x D (m))	Kleur	Samenstelling	Oriëntatie	Begin	Einde	Relaties
1	0	1	1	Nee	Muurfundament	Fundament bezet met vierkante paramentstenen, tot drie rijen dik zichtbaar	/	3,91 x 0,52	GR + ROZ (mortel)	Natuursteen + Silex	O-W	ROMM	ROMLA	/
2	0	1	1	Nee	Muur	Stadsomwalling; deels uitgebroken: kern van silex en mortel bewaard, aan NW-zijde nog drie rijen paramentsteen bewaard, verder lijkt de buitenzijde weggekapt. Grote barst door verzakking?	/	Min. 5,44 x 2,75	GR+ROZ (mortel)	Si+Mo+KaMo	NO-ZW	ROMLA	ROMLA	/
3	0	1	1	Nee	Uitbraakspoor	uitbraakspoor naast stadsomwalling, veel puin met grote brokken uit muur	Onregelmatig	4,06 x 1,08	DOGR/DOBR	ZaLe+ Si, KaMo, MET	NO-ZW	?	?	jonger dan S2, relatie met S15 onduidelijk
4	0	1	1	Nee	Muurfundament	Fundament in droog verband. Tegen stadsomwalling aangebouwd.	/	3,16 x 1,14	LIBR	Le+Kei,NaSt,Si	N-Z	MIDH?	MIDP	/
5	0	1	1	Nee	Fundament	Massief fundament opgebouwd uit restanten stadsomwalling(?).	/	2,56 x 0,98	WI/ROZ	NaSt+Si+KaMo	N-Z	ROM	ROM	Tegen S4 en jonger dan S2
6	0	1	1	Nee	Fundament	Fundament van de neogotische aanbouw; ingebouwde funderingsbogen over de gehele lengte	/	Min. 8,89 x min. 0,48	LIGR/RO	NaSt+BaSt (bogen; veldbrik)	O-W	NT	NT	/
7	0	1	1	Nee	Muurfundament	Grof muurfundament van grijze mortel met silex.	/	4,70 x 0,52	GR	Si+Mo	N-Z	MIDH?	MIDP?	Over S1 en S8 gebouwd
8	0	1	1	Nee	Vloerfundament	fundament uit silex in droog verband, klein restant van roze mortel hierop nog bewaard	/	1,47 x min. 0,98	BR+GR+ROZ	Si+Le+Mo	/	ROMM	ROMLA	/
9	0	1	1	Nee	Schouwfundament	Vermoedelijk deel van de kachelschouw voor de neogotische ruimte	/	Min. 1,17 x min. 0,50	RO	BaSt	/	NT	NT	Jonger dan S17
10	0	1	1	Nee	Muurfundament	Fundament met hierop restanten van een roze mortelvloer	/	Min. 4,40 x min. 0,21	ROZ/GR	NaSt+Mo	O-W	ROM	ROM	/
11	0	1	1	Nee	Sarcofaag	Gemetseld graf uit mergelblokken. Inhoud bestond uit puin en botmateriaal. Binnezijde afgewerkt met witte pleister. Bovenplaat was niet bewaard.	Rechthoek	2,30 x 0,91	WIGR	Me+Pl, Mo	O-W	MID	MIDP	/
12	0	1	1	Nee	Sarcofaag	Gemetseld graf uit mergelblokken. Gebarsten bovenplaat. Inhoud van bot en mergel (verstoord graf). Geen plaat op de bodem. Onder dit graf werd een Romeinse laag aangetroffen.	Rechthoek	2,21 x 0,81	WIGR	Me+Pl,Mo (sarcofaag); Zale+Bot,Me (inhoud)	O-W	MID	MIDP	/

Spoor nr	Laag	WP	Vlak	Coupe	Soort	Beschrijving	Vorm	Afmetingen (L x B x D (m))	Kleur	Samenstelling	Oriëntatie	Begin	Einde	Relaties
13	0	1	1	Nee	Sarcofaag	Gemetseld graf uit mergel met intacte bovenplaat. Binnenin erg goed bewaarde restanten van geestelijke.	Rechthoek	2,35 x 0,64	WIGR	Me+Pl, Mo (sarcofaag); Menselijke resten	O-W	MID	MIDP	/
14	0	1	1	Nee	Knekelkuil	Afgerond rechthoekige kuil gevuld met losse skeletdelen. Ingezameld en herbegraven bij vroegere werken.	Afgerond vierkant	1,54 x 0,96	DOBR	Zale+ MENS Bot (zv), Me (m)	N-Z	NT	NT	Jonger dan S12
15	0	1	1	Nee	Laag	puinpakket van relatief losse grond (compacter naar omwalling toe).	Onregelmatig	/	DOBR	Zale+St(w), AW (zw)	/	MID/MIDP	NT	/
16	0	1	1	Nee	Laag	Puinpakket van relatief losse grond aan Z-zijde en compactere grond aan N-zijde. Erg veel menselijk botmateriaal.	Onregelmatig	/	DOBR	Zale+BotMens(zv), St (v)	/	MID/MIDP	NT	/
17	0	1	1	Nee	Muur?	Klein deel van muur opgebouwd uit paramentstenen met silex in de kern.	/	Min. 1,17 x min. 0,68	GR	Si, NaSt, Mo	N-Z	ROM?	MID?	/
18	0	1	1	Nee	Vloer	Deel Romeinse vloer in fundament zuidmuur	/	Min. 3,26 x 0,29	ROZ	Kalkmortel + Si	/	ROM	ROM	/
19	0	1	1	Nee	Puinlaag	/	/	/	DOGR	Zale+BotMens(m), LeiSt	/	ROM	ROM	/

Spoor nr	Laag	WP	Vlak	Soort	Beschrijving	Vorm	Afmetingen (L x B x D (m))	Kleur	Samenstelling	Oriëntatie	Begin	Einde	Relaties	Opmerking
1		0 2	1, 2	Puinlaag	Leempakket met bouwpuin zonder gelaagdheid	/	? X ? X 0,4 (min)	LIBR	Le + Dp (m tot v), Vble (v), pleister (w), Hk (w), St (m), Mo (m)	/	ROMM	ROMM	Jonger dan S2	Idem met S108 in REYGEL, P. en WESEMAEL, E. (2011)
2		0 2	2	Muur	/	/	? X ca. 0,4 x ?	BRGR/GR	Si + Mo	O-W	ROMM	ROMM	Ouder dan S1	Idem met S175 in REYGEL, P. en WESEMAEL, E. (2011)

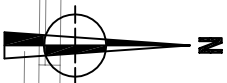
Vondstnr	Spoornr	Laag	Vlak	Periode	Materiaal	Soort	Vorm	Type	Datum begin	Datum eind	R	W	B	F	MAI	Hoort bij vondstnr	Versiering	Stempel	Baksel	Opmerkingen
1M	4	0	1	MID	MORT	/	/	/	MIDH?	MIDH?	0	0	0	0	/	/	/	Nee	/	Mortelmonster uit fundering
2M	5	0	1	ROM	MORT	/	/	/	ROM	ROM	0	0	0	0	/	/	/	Nee	/	Mortelmonster uit deel stadsmuur
3M	2	0	1	ROM	MORT	/	/	/	275	325	0	0	0	0	/	/	/	Nee	/	Mortelmonster uit deel stadsmuur
4M	1	0	1	ROM	MORT	/	/	/	ROM	325	0	0	0	0	/	/	/	Nee	/	Mortelmonster uit Romeinse muur
5M	7	0	1	MID?/MIDP?	MORT	/	/	/	MIDH?	MIDP?	0	0	0	0	/	/	/	Nee	/	Mortelmonster uit muurfundament
6	15	0	1	ROM	AW	TS	Kom	CHEN 320	300	400	1	0	0	0	1	/	/	Nee	/	/
7	3	0	1	ROM	MET	Brons	(Scheer)mes	/	ROM	ROM	0	0	0	1	1	/	Een zijde verguld	Nee	/	/

Vondstnr	Spoornr	Laag	Vlak	Periode	Materiaal	Soort	Vorm	Type	Datum begin	Datum eind	R	W	B	F	MAI	Hoort bij vondstnr	Versiering	Stempel	Baksel	Opmerkingen
1	1	0	1-2	ROM	AW	TS	Kom	DRAG 30	80	120	0	1	0	0	1	/	/	Nee	ZG	/
1	1	0	1-2	ROM	AW	GV	/	/	/	/	0	0	1	0	1	/	Techniek A	Nee	RY	/
1	1	0	1-2	ROM	TC	DP	/	/	/	/	0	0	0	2	2	/	/	Nee	/	/
1	1	0	1-2	ROM	PL	/	/	/	/	/	0	0	0	3	0	/	Wit	Nee	/	/
1	1	0	1-2	ROM	BOT	DIER	/	/	/	/	0	0	0	0	0	/	/	Nee	/	/

DSC-nummer	Soort opname	Werkput	Spoornummer	Beschrijving	Genomen uit	Opmerkingen
0001-0017	Detail	/	/	Muur kloostergang aangrenzend aan Kapittelzaal	N	/
0018-0020	Werkfoto	/	/	Kloostergang	/	/
0021	Detail	/	/	Kapitelen	N	/
0022	Detail	/	/	Basis zuil	N	/
0023	Detail	/	/	Kapiteel	N	/
0024	Detail	/	/	Corniche	N	/
0025	Detail	/	/	Kapiteel	N	/
0026	Detail	/	/	Basis zuil	N	/
0027-0038	Detail	/	/	Muur kloostergang aangrenzend aan Kapittelzaal	N	/
0039-0043	Overzicht	/	/	Zicht kloostergang vanuit kloostertuin	N	/
0044-0054	Detail	/	/	Buitenzijde kloostergang	N	/
0055-0059	Detail	/	/	Doorgang kloostergang-kapittelzaal	N	/
0060-0066	Overzicht	/	/	Muur kloostergang aangrenzend aan Kapittelzaal	N	/
0067-0079	Werkfoto	/	/	Kloostergang	/	/
0080-0081	Overzicht	1	/	/	O	/
0082	Overzicht	1	/	/	W	/
0083-0085	Overzicht	1	/	/	N	/
0086	Overzicht	1	/	/	W	/
0087-0088	Overzicht	1	/	/	N	/
0089-0124	Overzicht	1	/	/	ONO	/
0321-0325	Detail	/	13	Details na opening	Z	/
0326-0335	Detail	/	13	/	Z	/
0337	Detail	/	13	/	O	/
0338-0342	Detail	/	13	/	Z	/
0343-0353	Detail	/	13	/	O	/
0354-0356	Detail	/	13	/	Z	/
0357-0359	Detail	/	13	Schoenen	O	/
0360	Detail	/	13	Hoofd	Z	/
0361-0374	Detail	/	13	Overzicht sarcofaag	Z	/
0375	Detail	/	13	Schoenen	Z	/
0376-0379	Detail	/	13	Schoenen	O	/
0380-0384	Detail	/	13	Overzicht sarcofaag	O	/
0385-0393	Detail	/	13	Overzicht restanten	N	/
0394-0398	Detail	/	13	Overzicht restanten	W	/
0399-0402	Detail	/	13	restanten kist	/	/
0403-0411	Detail	/	11	/	N	/
0412-0420	Detail	/	11, 12	/	O	/
0421-0423	Detail	/	11	Binnezijde sarcofaag	Z	/
0424-0426	Detail	/	11	Binnezijde sarcofaag	N	/
0491-0493	Detail	/	13	Overzicht sarcofaag	Z	/
0496-0499	Detail	/	13	Overzicht sarcofaag	O	/
0500-0502	Detail	/	13	Overzicht sarcofaag	Z	/
0505	Detail	/	13	Overzicht sarcofaag	O	/
0506-0514	Detail	/	13	Overzicht sarcofaag	Z	/
0515-0518	Detail	/	13	Schoenen	Z	/
0518	Detail	/	/	Zuidmuur	N	/
0519-0587	Werkfoto	/	/	Lichting lichamelijke resten	/	/
0320-0325	Detail	/	13	details sarcofaag + kist	/	/
0327-0336	Detail	/	13	Details na verwijderen kist	Z	/
0337	Detail	/	13	/	O	/
0338-0343	Detail	/	13	Details na verwijderen kist	/	/
0344-0352	Detail	/	13	/	O	/
0353-0360	Detail	/	13	/	/	/
0361-0374	Detail	/	13	/	Z	/
0375-0398	Detail	/	13	Details na verwijderen kist, andere belichting	/	/
0399-0402	Detail	/	13	Bekisting uit context	/	/
0403-0411	Detail	/	11	Na uithalen	N	/
0412-0415	Detail	/	11	Na uithalen	O	/

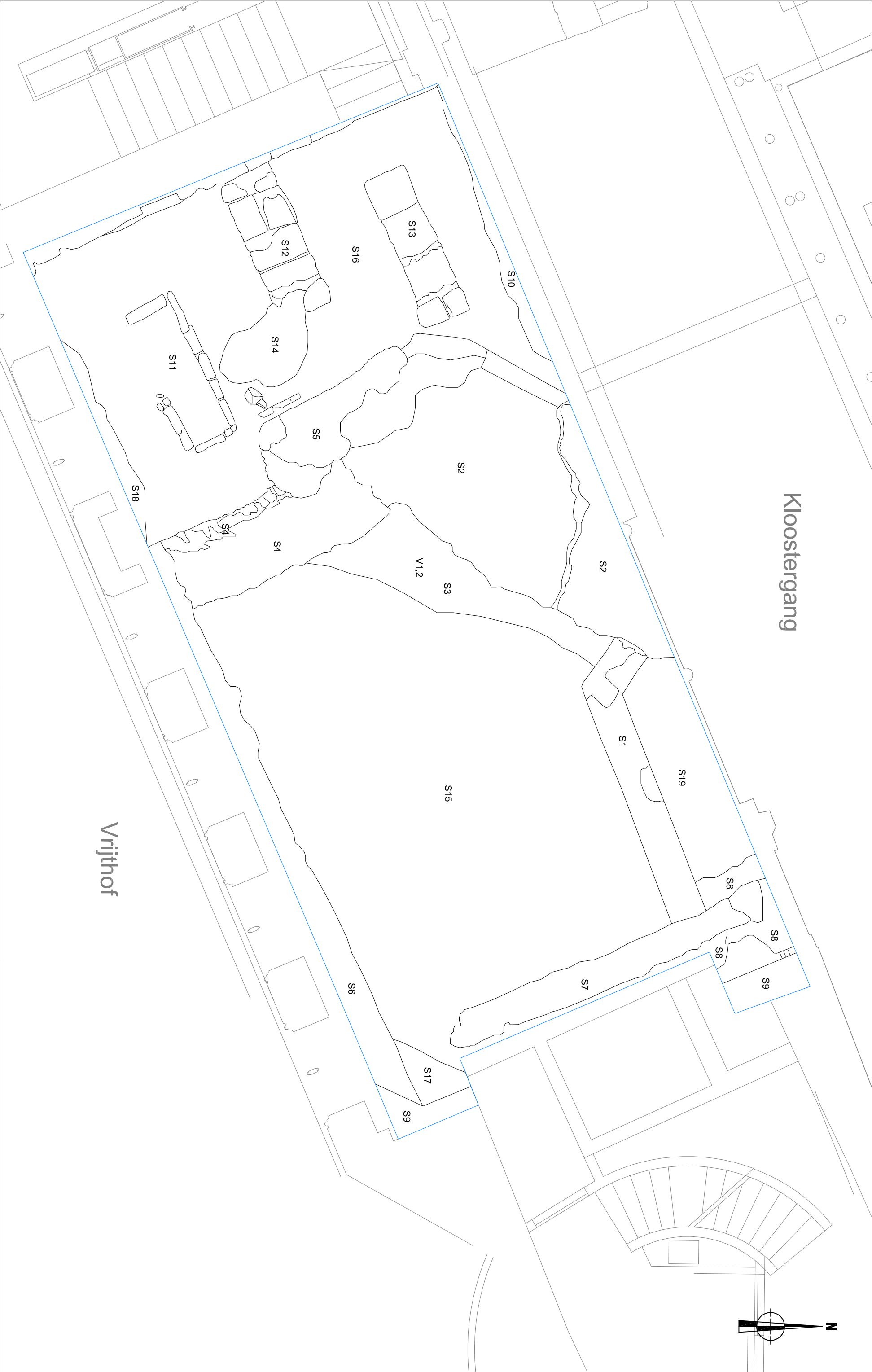
DSC-nummer	Soort opname	Werkput	Spoornummer	Beschrijving	Genomen uit	Opmerkingen
0416-0420	Detail	/	11, 12	Na uithalen	O	/
0421-0426	Detail	/	11	Details binnenzijde	/	/
0491-0494	Detail	/	13	Na heropening kist	Z	/
0495-0499	Detail	/	13	/	O	/
0500-0502	Detail	/	13	/	Z	/
0503-0504	Werkfoto	/	/	/	/	/
0505	Detail	/	13	/	/	/
0506-0508	Detail	/	13	/	Z	/
0509-0514	Detail	/	13	/	Z	/
0515-0517	Detail	/	13	/	/	/
0518	Detail	/	/	Zuidgevel binnenzijde	/	/
0519-0571	Werkfoto	/	/	Uithaal lichamelijke resten	/	/
0572-0575	Werkfoto	/	/	Lichamelijke resten na uithaal	/	/
0576-0580	Detail	/	13	Sarcofaag + onderzijde kist	/	/
0581-0587	Werkfoto	/	/	Verpakken restanten	/	/
1149-1160	Detail	/	/	noordmuur kapittelzaal	Z	/
1161-1171	Detail	/	/	Zuidmuur kapittelzaal	N	/
0125-0127	Overzicht	/	/	/	N	/
0128	Overzicht	/	/	/	Z	/
0129-0148	Overzicht	/	/	/	WZW	/
0149-0153	Detail	1	13	/	Z	/
0154-0156	Detail	1	13	/	WZW	/
0157-0161	Detail	1	14	/	W	/
0162-0165	Detail	1	11	/	NW	/
0166-0169	Detail	1	11	/	WNW	/
0170-0172	Detail	1	12	/	NNO	/
0173-0174	Detail	1	/	Westmuur	O	/
0175-0181	Detail	1	10	/	ZZO	/
0182-0188	Detail	1	2	/	WZW	/
0189-0191	Detail	1	2	/	ZW	/
0192-0197	Detail	1	5	/	Z	/
0198-0202	Detail	1	4	/	NNW	/
0203-0206	Detail	1	2, 3	/	ZO	/
0207-0210	Detail	1	1	/	ZZO	/
0211-0214	Detail	1	1	/	WZW	/
0215-0222	Detail	1	8, 9	/	NNW	/
0223-0226	Detail	1	7	/	WZW	/
0227-0236	Detail	1	6	/	NNW	/
0239-0242	Detail	1	9	/	WZW	/
0243-0252	Overzicht	/	/	Romaanse toren	W	/
0253-0256	Detail	/	/	Noordmuur	Z	/
0257-0259	Detail	/	9	/	N	/
0260-0268	Detail	/	12	/	ONO	/
0269-0271	Detail	/	12	/	NNW	/
0272-0280	Detail	/	12	/	ZZO	/
0281-0282	Detail	/	12	/	NNW	/
0283-0284	Detail	/	12	/	WZW	/
0285-0287	Detail	/	12	/	ONO	/
0288	Detail	/	12	/	NNW	/
0289	Detail	/	12	/	ZZO	/
0290	Detail	/	12	/	NO	/
0291	Detail	/	12	/	ONO	/
0292-0301	Detail	/	12	inkrassingen bovenzijde sarcofaag	ONO	/
0302	Werkfoto	/	/	Groepsfoto	/	/
0303	Werkfoto	/	/	Groepsfoto	/	/
0304	Detail	/	12	/	/	Ongebruikt nummer
0305-0311	Detail	/	12	/	ONO	/
0312-0319	Detail	/	13	Initiële opening	Z	/

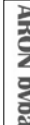

DSC-nummer	Soort opname	Werkput	Spoornummer	Beschrijving	Genomen uit	Opmerkingen
0593-0595	Overzicht	/	/	Zone voor aanvang	/	/
0596-0600	Overzicht	VL1	1	/	O	/
0601-0603	Overzicht	VL1	1	/	N	/
0604-0605	Overzicht	VL1	1	/	O	/
0606-0614	Profiel	VL1	1	Profiel aan westwand kappittelzaal	W	/
0615-0626	Overzicht	VL2	1; 2	/	O	/
0627-0637	Overzicht	VL2	1; 2	/	N	/
0638-0642	Overzicht	VL2	1;2	/	W	/
0643-0644	Overzicht	VL2	/	Overzicht vanuit vrijthofsite	W	/
0645-0651	Detail	VL2	2	/	W	/
0652-0655	Detail	VL2	2	/	W	/
0656-0658	Profiel	VL2	1	Noordprofiel	Z	/
0659-0667	Profiel	VL2	1	Oostprofiel	W	/
0668-0671	Profiel	VL2	1	Zuidprofiel	N	/
0672-0676	Detail	/	/	Noordmuur kelder	Z	/

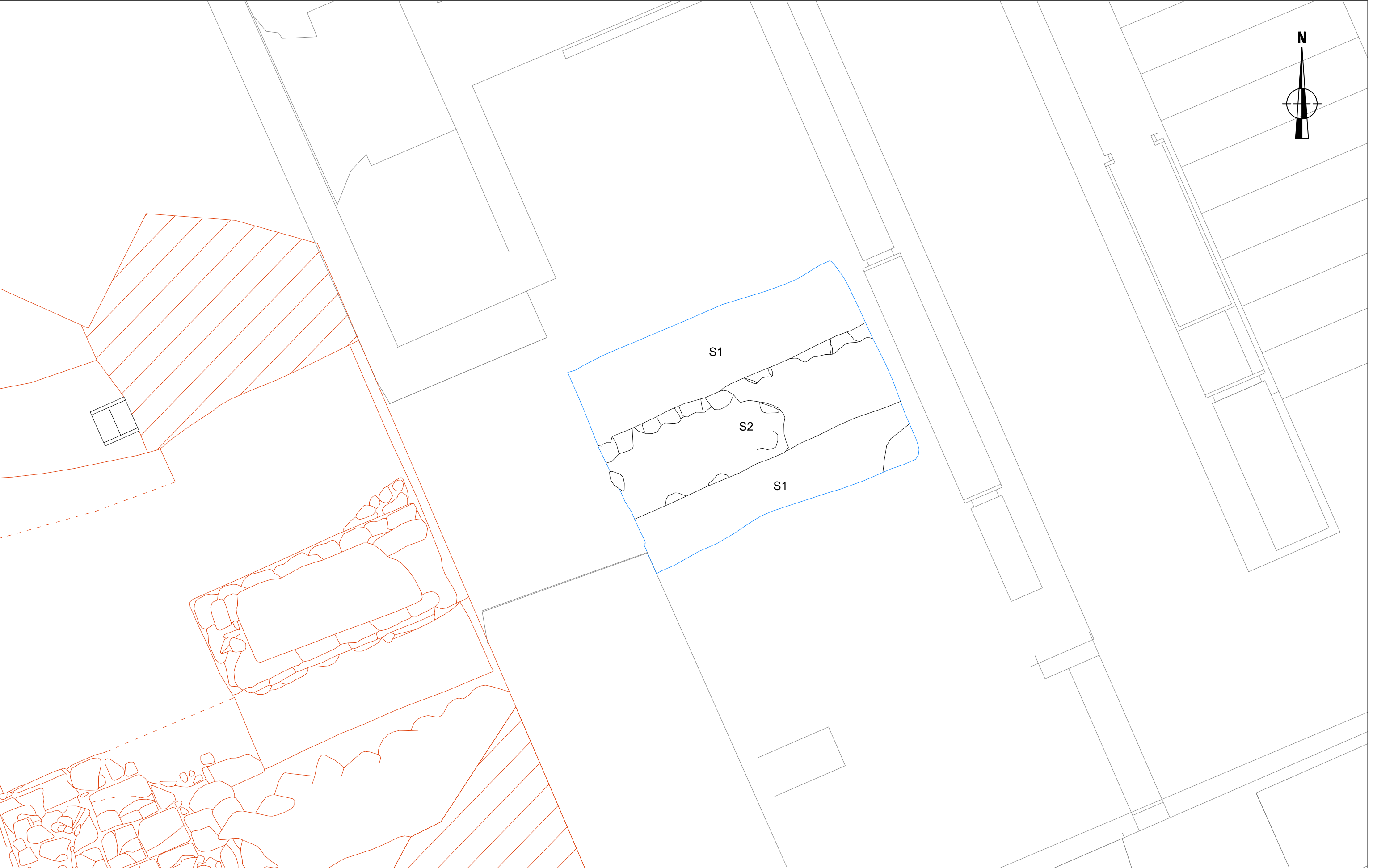

Kloostergang

Vrijthof

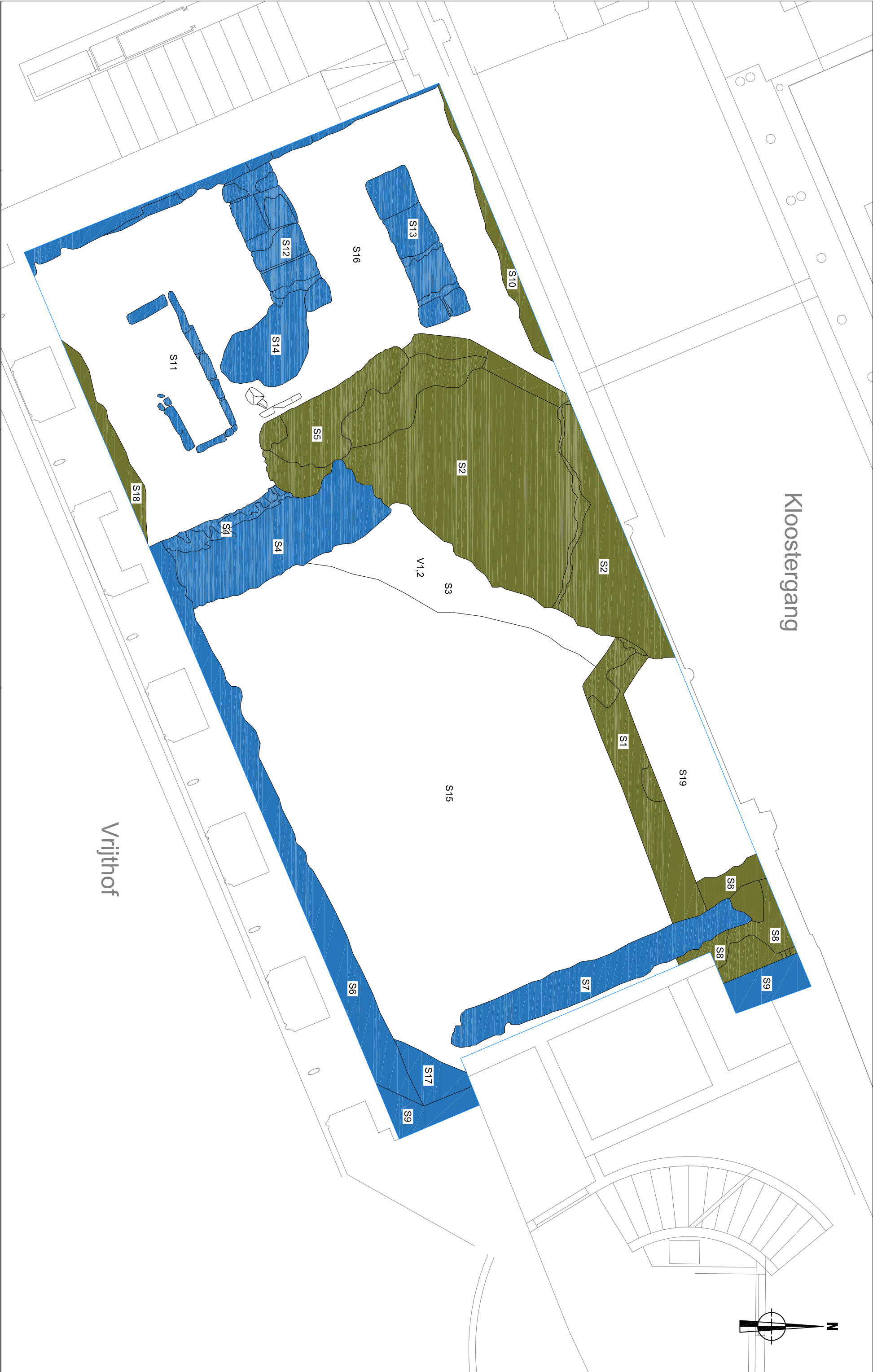

 ARON bvba	TO-14-KA		Onderwerp		Datum		Legende	
	Tongeren - Kapittelzaal	Overzichtsplaan WP1	November 2014			Spoorcontouren		
					S1	Spoornummer		
					V1	Vondstnummer		
							Schaal	

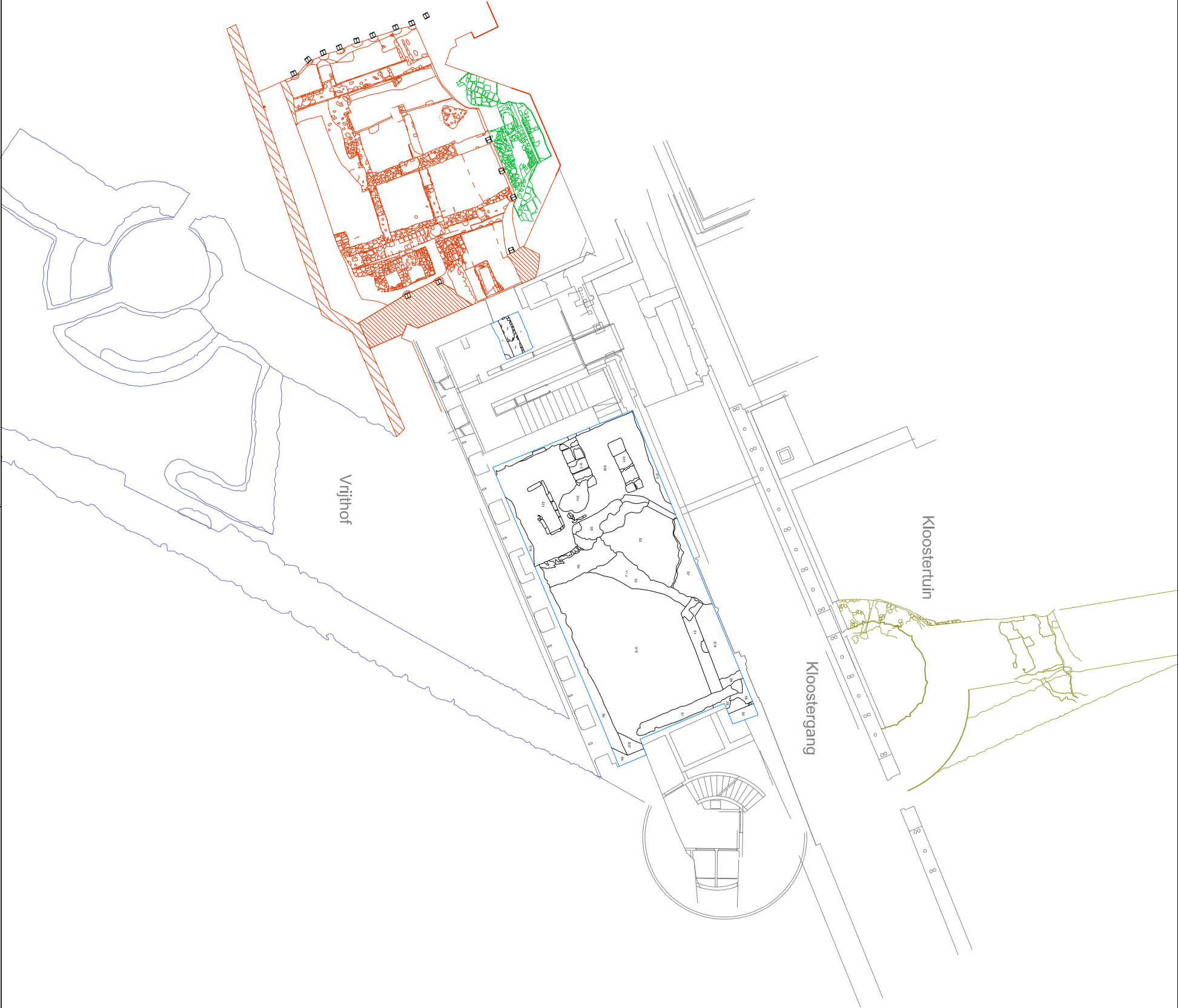
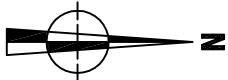
	TO-14-KA	Onderwerp	Datum		Legende			
		Overzichtsplan WP2	November 2014		 Spoorcontouren	 Opgraving TO-10-VR		
	Tongeren - Kapittelzaal	Schaal 1 : 20			S1 Spoornummer	 Opgraving TO-00-BA		
					V1 Vondstnummer			

Kloostergang

<div></div>										
TO-14-KA		Onderwerp	Datum		Legende					
Stueringsplan WP1 en 2		November 2014			Spoorcontouren		Opgraving TO-10-VR			
Tongeren - Kapittelzaal		Schaal	1 : 100			S1	Spoornummer		Opgraving TO-00-BA	
						V1	Vondstnummer			

TO-14-KA		Onderwerp	Datum		Legende								
		Stuierungsplan WP1 en 2		November 2014			Spoorcontouren		Opraving TO-10-VR		Opraving kloostertuin TO-00-BA (WP25)		
Tongeren - Kapittelzaal	Schaal												
	1 : 200	<div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></div><div></</div></div>											

AANGETEKEND

Aron
t.a.v. Elke Wesemael
t.a.v. Petra Driessen
Diesterstraat 44 bus 201
3800 Sint Truiden

uw bericht van
22/10/2014

uw kenmerk

ons kenmerk
2014/447

bijlagen
1

vragen naar / e-mail
steven.mortier@rwo.vlaanderen.be

telefoonnummer
+32 2 553 16 26

datum
03 NOV. 2014

betreft: **Vergunning voor het uitvoeren van een archeologische opgraving te Tongeren, Grote markt (OLV Basiliek) (2014/447)**

Geachte mevrouw,

Onroerend Erfgoed heeft bovenvermelde vergunningsaanvraag ontvangen op 22/10/2014.

Volgens artikel 15 § 5 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 23 juni 2006 en 1 april 2011, beschikt Onroerend Erfgoed, vanaf de datum van ontvangst van het volledige aanvraagdossier, over een termijn van 90 dagen om de vergunning te verlenen of te weigeren. Deze termijn kan verlengd worden met 30 dagen wanneer het agentschap het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen wenst in te winnen.

INLEIDING

De aanvraag heeft betrekking op een terrein gelegen in de gemeente Tongeren met adres Grote markt, kadastraal gekend als afdeling 1, sectie C, perceel 976C. Het aangevraagde onderzoek betreft een archeologische opgraving en zal uitgevoerd worden van 05/11/2014 tot einde der werken.

ONDERZOEK EN AFWEGING

In artikel 6 § 1 van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij decreet van 10 maart 2006 en 18 november 2011, staat: *Het is verboden zonder voorafgaande en schriftelijke vergunning van het agentschap archeologische opgravingen of graafwerken met de bedoeling archeologische monumenten op te sporen en vrij te leggen, uit te voeren.*

In artikel 6 § 2 staat: *Voor het uitvoeren van archeologische prospecties met ingreep in de bodem gelden de bepalingen die van toepassing zijn op de archeologische opgravingen.*

Gelet op artikel 12, artikel 13, artikel 14 en artikel 15 §2 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, voerde Onroerend Erfgoed een onderzoek uit waarbij volgende afwegingen werden gemaakt:

Uit de opgave van de kwalificaties van de vergunningaanvrager blijkt dat de aanvrager door zelfstudie de nodige kennis inzake opgravingstechnieken en –methoden heeft opgedaan / beschikt over het vereiste diploma, een opleiding inzake opgravingstechnieken en –methoden heeft genoten, beschikt over een archeologische opgravingservaring van minimum 6 maand en de nodige kennis en ervaring heeft inzake ervaring.

De archeologische opgraving is verantwoord gezien de aanwezige archeologische monumenten op korte termijn bedreigd zijn door bedreiging / ze gepland is in het kader van een weloverwogen en gedocumenteerde wetenschappelijke vraagstelling rond vraagstelling.

Gezien het voorgestelde personeelsplan, waarbij minstens 2 archeologen permanent worden ingezet en het team op het terrein ondersteund wordt door een fysisch antropoloog, tijdens het opgraven van inhumatiegraven, de voorziene financiering en de vooropgestelde uitvoeringstermijn zijn voldoende middelen, infrastructuur en personeel beschikbaar om de archeologische opgraving uit te voeren en af te werken.

Het onderzoek van de voorgestelde opgravingsstrategie toont aan dat deze op voldoende wijze tegemoet komt aan de aard van de te onderzoeken site, de archeologische verwachtingen en de te beantwoorden vraagstellingen.

Het voorstel van publicatie via interimverslagen en eindrapport tegen 20 dagen na goedkeuring van de erfgoedconsulent voldoet aan de verplichting om de resultaten van het onderzoek binnen een redelijke termijn kenbaar te maken.

BESLUIT

Een vergunning tot het uitvoeren van een archeologische opgraving wordt verleend aan Elke Wemael van 05/11/2014 tot einde werken op het terrein gelegen in de gemeente Tongeren, met adres Grote Markt, kadastraal gekend als afdeling 1, sectie C, perceel 976C,

mits in acht name van art. 15 § 1 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, **dat stelt dat de vergunninghouder die rechtstreeks voor deze opgraving verantwoordelijk is deze ook daadwerkelijk op het terrein leidt,**

en mits in acht name van de algemene voorwaarden uit artikel 14 § 1 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 23 juni 2006, 1 april 2011 en 10 juni 2011, en de hierna volgende bijzondere voorwaarden:

BIJZONDERE VOORWAARDEN

(Zie minimumnormen hoofdstuk 1. Algemene Bepalingen, artikels 2, 3 en 4)

Conform art. 14 § 2 van het archeologiebesluit hebben de bijzondere voorwaarden bepaald in de prospectievergunning voorrang op de algemene voorwaarden bepaald in art. 14 § 1. Daar waar de in deze vergunning bepaalde voorwaarden afwijken van de minimumnormen, hebben de bijzondere voorwaarden voorrang.

Wanneer de bijzondere voorwaarden bijkomende verplichtingen opleggen ten opzichte van de minimumnormen, vervangen deze de minimumnormen niet maar vormen ze bijkomende vereisten.

AANGETEKEND

Aron
t.a.v. Elke Wesemael
t.a.v. Petra Driessen
Diesterstraat 44 bus 201
3800 Sint Truiden

uw bericht van
22/10/2014

uw kenmerk

ons kenmerk
2014/447(2)

bijlagen

vragen naar / e-mail
steven.mortier@rwo.vlaanderen.be

telefoonnummer datum
+32 2 553 16 26

03 NOV. 2014

betreft: **Vergunning voor het uitvoeren van een archeologische controle met een metaaldetector te Tongeren, Grote Markt (OLV Basiliek) (2014/447(2))**

Geachte mevrouw,

Onroerend Erfgoed heeft bovenvermelde vergunningsaanvraag ontvangen op 22/10/2014.

Volgens art 19 § 4 van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 23 juni 2006 en 1 april 2011, beschikt Onroerend Erfgoed vanaf de datum van ontvangst van het volledige aanvraagdossier over een termijn van 90 dagen om de vergunning te verlenen of te weigeren.

INLEIDING

De aanvraag heeft betrekking op een terrein gelegen in de gemeente Tongeren met adres Grote Markt, kadastraal gekend als afdeling 1, sectie C, perceel 976C. Het aangevraagde onderzoek betreft een archeologische controle met een metaaldetector en zal uitgevoerd worden van 05/11/2014 tot einde der werken.

ONDERZOEK EN AFWEGING

In artikel 9 van het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij decreet van 10 maart 2006, staat: *Het is verboden om zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van het agentschap detectoren, inzonderheid metaaldetectoren, te gebruiken om archeologische monumenten op te sporen en te verzamelen.*

Hetzelfde artikel stelt verder: *Het gebruik van detectoren kan slechts worden vergund in het kader van een in toepassing van artikel 6, § 1, vergunde opgraving.*

